

IZVEŠTAJ O STANJU LJUDSKIH PRAVA NA KOSOVU ZA 2021.

KRATKI PREGLED

Kosovo je parlamentarna demokratija. Ustav i zakoni predviđaju izabrani jednodomni parlament (Skupštinu), koji bira predsednika i usvaja predsednikov predlog kandidata za premijera u konsultaciji sa vodećom strankom. U februaru su održani vanredni parlamentarni izbori nakon što je Ustavni sud presudio da je formiranje vlade na čelu sa tadašnjim premijerom Avdulahom Hotijem bilo nelegitimno jer je odlučujući glas dao poslanik kome je ukinut mandat. Nezavisni posmatrači su u velikoj meri smatrali izborni proces slobodnim i fer. Skupština se u martu konstituisala i izabrala novu vladu sa Aljbinom Kurtijem kao premijerom. U aprilu je Skupština izabrala Vjosu Osmani za predsednicu.

Bezbednosne snage uključivale su Policiju Kosova koja odgovara Kosovskom ministarstvu unutrašnjih poslova i Kosovske bezbednosne snage koje odgovaraju Ministarstvu odbrane. Civilne vlasti su održavale efikasnu kontrolu bezbednosnih snaga. Bilo je verodostojnih izveštaja da su pripadnici snaga bezbednosti izvršili neke zloupotrebe, uključujući i to da je policija prema navodima upotrebila prekomernu silu i maltretirala pritvorenike. Oni slučajevi koji su se odnosili na Policiju Kosova prijavljeni su Policijskom inspektoratu Kosova, istražnom organu za kriminalne radnje policije i inspekciju policijskih postupaka. Vlada je nastavila sa procesom postepenog i transparentnog prelaska Kosovskih bezbednosnih snaga u multietničke teritorijalne snage odbrane u skladu sa desetogodišnjim planom koji je počeo 2019. godine. Granična policija kao organizaciona jedinica Policije Kosova bila je odgovorna za bezbednost na granicama. Policija je održavala unutrašnju bezbednost u zemlji uz pomoć Misije vladavine prava EU kao druge interventne instance. Međunarodne mirovne snage na Kosovu (KFOR) pod vođstvom NATO-a su treća interventna instanca i bile su zadužene da pruže bezbedno i sigurno okruženje i garantuju slobodu kretanja svim građanima. Misija međunarodnih mirovnih snaga na Kosovu pod vođstvom NATO-a je od jula u svom sastavu imala 3.800 vojnika iz 28 zemalja.

Značajna pitanja vezana za ljudska prava uključivala su verodostojne izveštaje o ozbiljnim ograničenjima slobode izražavanja i slobode medija uključujući nasilje ili pretnje nasiljem upućene novinarima, tešku korupciju i nekažnjivost u vladi i krivična dela koja uključuju nasilje ili pretnje usmerene na pripadnike etničkih manjina ili druge marginalizovane zajednice.

Vlada je preduzela korake da identifikuje, istraži, krivično goni i kazni zvaničnike koji su počinili zloupotrebe ljudskih prava, ali joj je ponekad nedostajala doslednost. Mnogi u vladi, opoziciji, civilnom društvu i medijima prijavili su slučajeve viših zvaničnika uključenih u korupciju koji prolaze nekažnjeno. Vlada je ponekad suspendovala, uklanjala sa funkcije ili premeštala optužene, a sektor pravosuđa je ponekad preduzimao korake da procesuiraju i kazni one zvaničnike koji su počinili zloupotrebe, prestupe i krivična dela. Međutim, mnogi korumpirani zvaničnici su i dalje ostali na funkcijama u javnom sektoru.

Deo 1. Poštovanje integriteta osobe

a. Proizvoljno lišavanje života i druga nezakonita ili politički motivisana ubistva

Nije bilo izveštaja da su vlada ili njeni službenici počinili proizvoljna ili nezakonita ubijanja. Policijski inspektorat Kosova (PIK) je odgovoran za istragu navoda o proizvoljnim ili nezakonitim ubistvima od strane Policije Kosova, međutim, Policija Kosova je odgovorna za istragu navoda protiv vladinih zvaničnika ili njenih službenika dok je Državno tužilaštvo odgovorno za procesuiranje takvih slučajeva. Misija vladavine prava EU (EULEX) pratila je odabrane krivične i građanske predmete i suđenja u sudskom sistemu, savetovala je Kazneno-popravnu službu Kosova i pružala logističku podršku Specijalizovanim većima u Hagu.

Specijalizovana veća i Specijalizovano tužilaštvo Kosova (STK) su kosovske institucije ustanovljene u skladu sa kosovskim zakonom i u njima rade međunarodne sudije, tužioci i službenici na istrazi i krivičnom gonjenju zločina protiv čovečnosti, ratnih zločina ili drugih teških krivičnih dela za period 1998-2000. godine. STK i njegov prethodnik, Specijalna istražna operativna grupa EU bili su oformljeni nakon objavljivanja Izveštaja Saveta Evrope 2011. pod nazivom „*Nečovečno postupanje prema ljudima i ilegalna trgovina ljudskim organima na Kosovu*“ o navodnim zločinima koje su počinili pojedini lideri Oslobođilačke vojske Kosova koji bi mogli da budu ratni zločini na Kosovu za period 1999-2000. U novembru 2020, Specijalizovana veća Kosova javno su potvrdila podignutu optužnicu STK protiv tadašnjeg predsednika Hašima Tačija, bivšeg predsednika Skupštine Kadrija Veseljija i još dvoje lica za zločine protiv čovečnosti i ratne zločine. Specijalizovana veća su o oktobru odbila zahtev optuženih za uslovno puštanje iz istražnog pritvora, navodeći zabrinutost da će optuženi pokušati da pobegnu i zbog visokog rizika da bi optuženi mogli da nastave sa pokušajima zastrašivanja ili uticaja na svedoke ili članove njihovih porodica.

Pred kraj godine, suđenja protiv optuženih još nisu počela, a u toku su takođe bila još tri druga slučaja protiv bivših pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova.

Specijalno tužilaštvo Republike Kosovo (STRK) je prema podacima iz septembra vodilo zvaničnu istragu u 12 slučajeva ratnih zločina. Tokom godine STRK je doneo jedno rešenje za pokretanje istrage. Jedan predmet visokog profila za ratne zločine poznat kao „Drenica I“ poslat je na ponovno suđenje 2017. godine, ali je suđenje nekoliko puta odlagano, a do decembra ročište nije bilo održano.

Osnovni sud u Prištini je u julu osudio bivšeg srpskog policajca Zorana Vukotića na tri i po godine zatvora za ratno silovanje trudne kosovske Albanke i učešće u proterivanju civila kosovskih Albanaca iz grada Vučitrna 1999. godine. Vukotić je od 2019. godine već bio na odsluženju kazne zatvora u trajanju od šest i po godina zbog ratnih zločina protivzakonitog zatvaranja i mučenja zatvorenika kosovskih Albanaca u regionu Mitrovice. Dodatna kazna je bila prvi put da je kosovski sud osudio optuženog za ratno silovanje.

Osnovni sud u Prištini je u martu osudio bivše srpske policajce, kosovskog Srbina Zlatana Krstića na 14 i po godina zatvora i kosovskog Albanca Destana Šabanija na sedam godina zatvora zbog ratnih zločina počinjenih nad civilima kosovskim Albancima 1999. godine. Optužnica tereti Krstića za direktno učešće u napadu na civile 1999. godine u Uroševcu, uključujući proterivanje lokalne porodice kosovskih Albanaca, mučenje, uništavanje imovine i uzimanje četiri civila za taoce i njihovo ubistvo. Sud je osudio Šabanija jer je naredio sahranu četiri žrtve 1999. godine bez dostojanstva i zbog kršenja međunarodnog humanitarnog prava.

Osnovni sud u Prištini je u februaru osudio kosovskog Srbina Zorana Đokića na 12 godina zatvora za ratne zločine počinjene nad kosovskim Albancima u periodu od marta do aprila 1999. godine. Prema optužnici, Đokić je kao pripadnik srpske paravojne grupe, učestvovao u napadima i prisilnom raseljavanju kosovskih Albanaca u Peći.

b. Nestanak ljudi

Nije bilo nikakvih izveštaja o nestancima ljudi od strane ili u ime vladinih organa vlasti.

Vladina komisija za nestala lica je zaključno sa septembrom vodila kao nestale 1.632 lica koja su nestala tokom sukoba 1998 - 99. i političkog nasilja koje je usledilo. Prema zakonu, vladina baza podataka o nestalim licima ne uključuje etničko poreklo nestalih, osim ako porodica nestalih to ne prijavi dobrovoljno. Komisija je procenila da su otprilike 70

procenata etnički Albanci, a 30 procenata Srbi, Romi, Aškalije, balkanski Egipćani, Bošnjaci, Goranci, Crnogorci i ostali.

c. Mučenje i drugo okrutno, nečovečno ili ponižavajuće postupanja ili kažnjavanje

Ustav i zakoni zabranjuju takvu praksu, ali nema doslednosti u sprovođenju zakona i postojale su stalne tvrdnje nekih pritvorenika da ih policija maltretira, a u manjoj meri i službenici kazneno-popravne službe.

Institucija ombudsmana je od jula primila 12 prijavljenih žalbi: sedam žalbi protiv policije koje su se odnosile na maltretiranje i pet protiv kazneno-popravne službe. Žalbe protiv kazneno-popravne službe uključivale su jednu zbog maltretiranja, tri po pitanju zdravstvene zaštite i jednu zbog nehumanih životnih uslova. Osim toga, četiri policijska službenika iz specijalne jedinice su bili pritvoreni u junu zbog prekomerne upotrebe sile 2019. godine.

Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (NMPT), koji deluje u okviru Institucije ombudsmana, ponovo je počeo sa svojim uobičajenim radom nakon što je obustavio svoje aktivnosti 2020. zbog donetih mera za sprečavanje širenja kovida 19. Nacionalni mehanizam za prevenciju obavio je 31 posetu svim mestima lišavanja slobode odnosno posetio je zatvorske objekte, pritvorne centre, psihijatrijske ustanove, domove socijalne zaštite, objekte za prijem azilanata, policijske stanice i administrativni pritvorni centar.

Prijavio je da tokom godine nije došao niti do jednog verodostojnog dokaza da su bezbednosne snage počinile torturu.

Kosovski centar za rehabilitaciju žrtava torture (KRCT) prijavio je da je policijsko maltretiranje pritvorenika i dalje predstavljao problem. Tri policijska službenika su u januaru uhapšena u Prištini nakon što je istraga PIK-a otkrila video zapis policijskih službenika koji koriste prekomernu silu tokom hapšenja. PIK je u avgustu uhapsio policijskog službenika u Uroševcu zbog prekomerne upotrebe sile i zbog pritvaranja osobe duže od 48 sati.

Osnovni sud u Gnjilanu je 5. jula osudio policijskog službenika na zatvor u trajanju od šest godina zbog seksualnog napada na maloletnu devojčicu sa intelektualnim poteškoćama.

Vlada je ponekad istraživala zloupotrebe iako mehanizmi za to nisu uvek bili podjednako efikasni ili su bili podložni političkom uplitanju. Bezbednosne snage nisu osigurale poštovanje sudskih naredbi kada ih lokalni zvaničnici nisu sprovodili. Iako su neki

policijski službenici tokom godine bili uhapšeni po tačkama optužbi za korupciju, nekažnjivost je i dalje bila prisutan problem.

PIK je odgovoran za preispitivanje i istragu žalbi na kriminalne radnje policije i za inspekciju policijskih postupanja. PIK je do novembra istražio 1.862 žalbi, od kojih su 617 bile prosleđene za krivičnu istragu. Žalbe su se primarno odnosile na maltretiranja tokom obavljanja službene dužnosti, zloupotrebu službenih dužnosti, nanošenje telesnih povreda, pretnje i nasilje u porodici. PIK je izvestio da je 158 policijskih službenika bilo pod istragom, 78 suspendovano, a 31 uhapšeno. Inspektorat je 91 žalbu prosledio tužilaštvu, a preostali slučajevi su bili pod istragom.

Uslovi u zatvorima i pritvornim centrima

Uslovi u zatvorima i pritvornim centrima su ispunili neke međunarodne standarde, međutim problemi su i dalje bili uporni u zatvorima, posebno u pogledu nasilja među zatvorenicima, korupcije, izlaganja radikalnim verskim ili političkim stavovima, medicinske nege koja je bila ispod standarda i neodgovarajućeg lečenja zatvorenika sa mentalnim invaliditetom.

Fizički uslovi: Prema navodima Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, fizički uslovi u pritvornom centru u Peći nisu ispunjavali međunarodne standarde zbog neodgovarajuće ventilacije i ćelija bez svetla. Slični problemi su se takođe nastavili i u Pritvornom centru u Prizrenu i u zatvoru Dubrava. Nacionalni mehanizam za prevenciju je uočio značajno opadanje zatvorske populacije, posebno u zatvoru Dubrava.

Centar za rehabilitaciju žrtava torture je izvestio da su vlasti obezbedile odgovarajuću zaštitu i za zatvorenike i za službenike kazneno-popravne službe. Službenici Centra za rehabilitaciju primili su žalbe od zatvorenika koji su navodili verbalno uznemiravanje, nasilje među zatvorenicima i da su ih zatvorski službenici fizički maltretirali u zatvoru maksimalne bezbednosti u opštini Podujevo i u kazneno-popravnom zavodu u Lipljanu. Centar za rehabilitaciju je naveo slučajeve u kojima su zatvorenici ucenjivali i uznemiravali ostale zatvorenike u zatvoru Dubrava i zatvoru maksimalne bezbednosti u Podujevu. Izvestio je da su zatvorenici i pritvorenici imali poteškoća u pristupu medicinskoj nezi. Bilo je optužbi za korupciju i premeštaje između pritvorskih objekata kao disciplinske mere. Centar za rehabilitaciju je izvestio da su osuđenici povremeno povređivali sebe kako bi skrenuli pažnju na svoje potrebe, između ostalog da bi dobili medicinsku negu, premeštaj ili privilegije. Službenici Centra za rehabilitaciju su prijavili navodne slučajeve korupcije i nepotizma, uključujući kazneno-popravno i zdravstveno osoblje, posebno u kazneno-

popravnom zavodu u Dubravi.

Nacionalni mehanizam za prevenciju je izvestio da je od jula primio deset medicinskih izveštaja od zatvorskih zdravstvenih vlasti o povredama zatvorenika zbog nasilja među zatvorenicima i pet slučajeva u kojima su zatvorenici tvrdili da su povrede zadobili od kazneno-popravnih službenika. Nacionalni mehanizam za prevenciju je proverio medicinske dosijee koje su vlasti poslale, ali nije posetio ili razgovarao sa zatvorenicama koji su bili uključeni u navodne incidente, niti lično niti virtualnim putem navodeći ograničenja zbog kovida 19.

Nacionalni mehanizam za prevenciju je uočio nedostatak strukturiranih terapijskih i rehabilitacionih aktivnosti za pacijente u zatvorskoj bolnici Dubrava u kojoj se lečenje u suštini sastoji od farmakoterapije. Zbog nedostatka prostora, zatvorenici sa mentalnim poremećajima bili su smešteni sa opštom zatvorskom populacijom.

Glavni državni tužilac je ponovo otvorio istragu smrti aktiviste stranke Samoopredeljenje Astrita Deharija 2016. godine, dodelivši slučaj Specijalnom tužilaštvu Kosova nakon što je krajem 2019. vlastima dostavljen švajcarski forenzički izveštaj. Dehari je uhapšen zbog sumnje da je umešan u napad na parlament. Vlasti su istraživale da li je Dehari počinio samoubistvo dok su članovi njegove porodice i predstavnici stranke Samoopredeljenje tvrdili da je ubijen zbog svog političkog aktivizma. Vlada je zatražila švajcarsku pomoć 2018. godine, a u švajcarskom izveštaju iz 2019. godine navedeno je da forenzička analiza ne može da isključi druge moguće uzroke smrti i preporučila je dalju istragu. Zaključno sa decembrom, istraga u ovom slučaju je i dalje bila u toku.

Zbog slabe obuke i nedovoljnog broja osoblja, vlasti nisu uvek vršile kontrolu nad prostorijama ili zatvorenicima. Nije bilo obučenog osoblja da pomognu u programima lečenja zavisnosti od droge. Unutar kazneno-popravne službe nije bilo testiranja na zavisnost od droga, a sistem klasifikacije zatvorenika sa problemima zavisnosti nije bio u potpunosti funkcionalan. Centar za rehabilitaciju za žrtve torture je izvestio da se u ovim objektima redovno krijumčari droga, uglavnom marihuana, uprkos zabrani ličnih poseta zatvorenicima zbog pandemije kovida19.

Centar za rehabilitaciju je dokumentovao odlaganja i greške u pružanju medicinske nege zatvorenicima kao i nepostojanje specijalističkog lečenja van kazneno-popravnih ustanova, posebno u zatvoru Dubrava. U mnogim slučajevima, uslovi su primorali zatvorenike da potrebne lekove nabave iz privatnih izvora. Centar za rehabilitaciju je uočio praznine u zatvorskom zdravstvenom sistemu u zatvoru Dubrava i prijavio nedovoljan broj stručnjaka za mentalno zdravlje. Ministarstvo zdravlja odgovorno je za pružanje medicinske nege i

zdravstvenog osoblja u kazneno- popravnim ustanovama.

Centar za rehabilitaciju žrtava torture izvestio je da je Kazneno-popravni zavod za maloletnike u Lipljanu zbog radnog angažmana smeštao punoletne zatvorenike iako u posebnoj zgradi. Centar za rehabilitaciju saopštio je da je smeštanje punoletnih osuđenika u zavod za maloletnike zakonom zabranjeno.

Prostorije i lečenje zatvorenika sa invaliditetom su i dalje bili ispod standarda. Kapacitet Kosovskog instituta za forenzičku psihijatriju za lečenje i smeštaj osoba sa mentalnim invaliditetom je bio ograničen na samo 24 pacijenta. Svako pritvoreno lice sa mentalnim poremećajem preko tog kapaciteta smešteno je u zatvorske ćelije sa ostalim zatvorenicima. Iako su pritvorena lica u istražnom pritvoru bila odvojena od osuđene zatvoreničke populacije, zaštitnici osoba sa invaliditetom krivili su vladu što je redovno u istražni pritvor smeštala osobe sa dijagnostifikovanim mentalnim invaliditetom sa ostalim pritvorenim licima. Zakon propisuje da osuđeni kriminalci sa dokumentovanim stanjima vezanim za mentalno zdravlje budu pritvoreni u objektima namenjenim za lečenje mentalnih bolesti, međutim ovi zatvorenici su često bili smešteni u standardnim zatvorima zbog toga što su ustanove za lečenje mentalnih bolesti bile preopterećene. Osim farmakoterapije i redovnih konsultacija sa psihijatrom, zatvorenicima sa problemima sa mentalnim zdravljem nije omogućena nijedna profesionalna ili terapijska aktivnost.

Administracija: Vlasti nisu uvek sprovodile na propisan način istrage maltretiranja. Centar za rehabilitaciju žrtava torture je uočio da interni mehanizam za podnošenje žalbi propisan zakonom (za razliku od Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture) nije funkcionisao na efikasan način i da su zvaničnici odgovarali suviše sporo na žalbe. Osim toga, zatvorenici često nisu prijavljivali zloupotrebe zbog nepoverljivosti i straha od odmazde. Centar za rehabilitaciju je takođe uočio da vlasti nisu redovno pružale zatvorenicima pisane odluke u kojima se obrazlaže zatvaranje u samicama i informacije o rokovima za podnošenje žalbi. Centar za rehabilitaciju je uočio da generalni direktor Kazneno-popravne službe nije odgovorio na zahtev Centra za dostavljanje informacija u vezi sa zahtevima za premeštaj zatvorenika.

Nezavisno praćenje: Iako su sve posete bile ometene usled situacije sa kovidom 19, vlada je dozvolila posete nezavisnim nevladinim posmatračima ljudskih prava. Samo nacionalna Institucija ombudsmana i EULEX imali su tokom cele godine neometan pristup kazneno-popravnim objektima. Centar za rehabilitaciju žrtava torture i Centar za odbranu ljudskih prava i sloboda morali su da najave svoje planirane posete 24 sati unapred.

Poboljšanja: Centar za rehabilitaciju žrtava torture je izvestio o poboljšanju uslova smeštaja u zatvoru Dubrava, prištinskom zatvoru visoke bezbednosti i u prištinskom kazneno-popravnom zavodu. Centar za rehabilitaciju je naveo da je zatvorsko zdravstveno odeljenje uposlilo dodatno osoblje. Službenici Centra za rehabilitaciju su takođe primetili da su neki zatvori dobili nove krevete i dušeke, čime je rešen dugogodišnji problem.

Tokom inspekcija policijskih stanica, Nacionalni mehanizam za prevenciju je uočio poboljšanje u medicinskim pregledima gde je sve veći broj stanica koje obezbeđuju medicinske preglede uhapšenima po dolasku i izlasku iz pritvora.

Nacionalni mehanizam za prevenciju torture primetio je sve veći broj mogućnosti za rad, obrazovanje, obuku i rekreativne aktivnosti u zatvoru Dubrava, Kazneno-popravnom zavodu za maloletnike, Kazneno-popravnom zavodu za žene i Vaspitno-popravnom domu u Lipljanu.

d. Proizvoljno hapšenje ili pritvaranje

Ustav i zakon zabranjuju proizvoljno hapšenje i pritvaranje i propisuju pravo svakog lica da ospori zakonitost svog hapšenja ili pritvaranja na sudu. Vlada, EULEX i Međunarodne snage na Kosovu (KFOR) pod vođstvom NATO-a su generalno poštovali te zabrane. Osoblje EULEX-a i KFOR-a nije bilo podložno pravnom sistemu zemlje, nego disciplinskim merama svojih misija i zemalja.

Procedure hapšenja i postupanje prema pritvorenicima

Zakon propisuje da policija može da uhapsi osumnjičena lica jedino uz nalog za hapšenje na osnovu dokaza koji je izdao sudija ili tužilac, izuzev kada je izvršenje krivičnog dela u toku. Tužiocima moraju da u roku od šest sati dostave uhapšenom licu pismeno rešenje sa opisanim delima i pravnim osnovom za optužbe za koje se tereti. Vlasti moraju da izvedu uhapšena lica pred sudiju u roku od 48 sati i moraju pritvorenim licima da obezbede neodložan pristup advokatu po njihovom izboru ili da im advokata obezbedi država. Takođe postoji sistem jemstva, ali ga sudovi retko koriste. Vrlo često pritvorena lica su puštana na slobodu bez jemstva dok su čekala suđenje.

Osumnjičeni imaju pravo da odbiju da odgovore na svako pitanje u svim fazama istrage, osim na ona koja se tiču utvrđivanja njihovog identiteta. Osumnjičeni imaju pravo na besplatnu pomoć advokata ili tumača, kao i da dobiju medicinsko ili psihološko lečenje. Osumnjičeni mogu da obaveste članove porodice o svom hapšenju i mogu u svim fazama procesa da komuniciraju sa svojim pravnim zastupnikom.

Nakon prvog rešenja, sud može da drži lica u istražnom pritvoru 30 dana od dana njihovog hapšenja i može da produžava trajanje istražnog pritvora u trajanju do godinu dana. Nakon podizanja optužnice i sve do završetka sudskog postupka, samo pretresni sudija ili pretresno veće mogu da odrede ili ukinu pritvor. Zakon dozvoljava sudiji da odredi kućni pritvor, oduzimanje putnih isprava i korišćenje jemstva kao i druge alternativne mere istražnom pritvoru.

Iako je policija u nekim slučajevima radila sa prikrivenim islednicima, generalno je vršila hapšenja koristeći naloge za hapšenje. Nije bilo potvrđenih izveštaja da je policija zloupotrebila 48-časovno pravilo, a tužiocima su generalno ili uručili uhapšenim licima rešenje sa obrazloženim razlogom hapšenja ili su ih puštala na slobodu. Iako su zvaničnici uglavnom poštovali zahtev za blagovremeno rešavanje predmeta, Centar za rehabilitaciju žrtava torture je izvestio da su se pritvorena lica povremeno suočavala sa odlaganjima kada advokati nisu bili privremeno na raspolaganju.

Centar za rehabilitaciju žrtava torture je izvestio da vlasti nisu uvek dozvolile pritvorenim licima da kontaktiraju advokate po svom prvom hapšenju i da su u nekim slučajevima dozvoljavali konsultacije sa advokatom samo kasnije kada su policijski istražitelji započeli zvanično ispitivanje. U nekoliko slučajeva, pritvorenim licima su navodno omogućeni advokati samo nakon što je njihovo zvanično ispitivanje završeno. Neka pritvorena lica su se žalila da su imala svoj prvi kontakt sa advokatom tek po svom prvom pojavljivanju na sudu, iako su tražili advokata.

Zakon ograničava policiju da može da upotrebi silu samo kako bi se „zaštiti život ljudi, sprečio napad, sprečilo krivično delo, sprečilo bekstvo počinioca ili kada druge mere nisu uspešne da se ostvari drugi legitimni cilj policije.“ Zakon takođe predviđa da policija prilikom „upotrebe sile nastoji da se minimalno upliće u prava i slobode osobe i izazove minimalno štetne posledice.“

Centar za rehabilitaciju žrtava torture izvestio je da je PIK bio energičniji u procesuiranju slučajeva zloupotrebe tokom vršenja službenih dužnosti u poređenju sa prethodnim godinama. Inspektorat je u prvoj polovini godine uhapsio 27 i suspendovao 65 policijskih službenika; „maltretiranje i „zloupotreba službenih ovlašćenja“ su za ove službenike navedena kao dva najčešća izvršena dela.

Istražni pritvor: Dugo trajanje pritvora, u proseku šest meseci, kako pre, tako i tokom sudskog postupka i dalje je predstavljao problem. Zakon dozvoljava sudijama da odrede pritvor okrivljenom pre početka suđenja ukoliko postoji dobro osnovana sumnja da će okrivljeni verovatno uništiti, sakriti ili krivotvoriti dokaze; uticati na svedoke, pobeći,

ponovo izvršiti krivično delo, ili se uključiti u izvršenje drugog krivičnog dela ili da se neće pojaviti na suđenju. Sudije su rutinski koristile sudski pritvor bez traženja dokaznog opravdanja. Dugi pritvori su se takođe javili kao razlog neefikasnosti pravosuđa i korupcije.

e. Uskraćivanje prava na pravično i javno suđenje

Ustav propisuje nezavisno sudstvo, ali sudstvo nije uvek obezbedilo zakonom propisan proces. Vršenje pravde je po rečima Evropske komisije, nevladinih organizacija (NVO) i Institucije ombudsmana bilo sporo i nije imalo načine da osigura odgovornost pravosudnih zvaničnika. Pravosudne strukture su bile podložne političkom uplitanju sa osporavanim naimenovanjima i nejasnim mandatima.

Iako su zaostali predmeti nekad predstavljali značajan problem, sudska efikasnost u rešavanju zaostalih nerešenih predmeta nastavila je da se poboljšava.

Sudski savet je izrekao nejavne pismene opomene ili smanjenje plate četvorici sudija, mada se smatralo da su ove sankcije nedovoljne da značajno odvrate buduće kršenje zakona. Tužilački savet je pokrenuo četiri istrage i doneo dve odluke, među kojima i jednu oglašenu krivicu koju je Vrhovni sud naknadno poništio. I Sudski i Tužilački savet objavili su konačne disciplinske odluke na svojim veb-stranicama, iako je Tužilački savet često odlagao objavljivanje svojih.

Vlasti ponekad nisu izvršavale sudske naredbe, uključujući i naredbu Ustavnog suda. Neki predstavnici kosovskih Srba tvrdili su da vladine institucije nisu izvršile sudske presude u korist kosovskih Srba, posebno u imovinskim sporovima. Centralne vlasti i lokalne vlasti u Dečanima i dalje su odbijale da sprovedu odluku Ustavnog suda iz 2016. godine kojom se potvrđuje vlasništvo Srpske pravoslavne crkve na više od 24 hektara zemlje koja se nalazi uz Manastir Visoki Dečani. Ustavni sud je u septembru konstatovao kontinuirano odbijanje vlade da sprovede sudsku odluku i to pitanje uputio državnom tužiocu. Zaključno sa decembrom, tužilac nije pokrenuo nijedan krivični postupak. Nijedan od zvaničnika koji je bio uključen u neizvršenje naredbe suda nije bio sankcionisan.

Sudski postupci

Zakon propisuje pravično i nepristrasno suđenje i premda je bilo ozbiljnih nedostataka u sudskom sistemu, uključujući slučajeve političkog uplitanja, generalno je poštovalo zakon. Suđenja su javna, a zakon za okrivljena lica propisuje: pretpostavku nevinosti, pravo da

budu blagovremeno i detaljno obavještena o optužbama podignutim protiv njih, na fer, blagovremeno i javno suđenje na kojem mogu da se obrate sudu na svom maternjem jeziku, pravo da budu prisutna na svojim suđenjima, da se brane ćutanjem i da ne budu primorana da svedoče ili priznaju krivicu, pravo da se suoče sa svedocima optužbe, pravo da imaju uvid u dokaze i pravo da imaju pravnog zastupnika. Okrivljena lica imaju pravo na žalbu. Ova prava se odnose na sve građane bez izuzetaka. Država ne koristi porotna suđenja.

Ustav definiše besplatnu pravnu pomoć kao osnovno ljudsko pravo, a zakon garantuje besplatnu pravnu pomoć u građanskim, upravnim, prekršajnim i krivičnim postupcima pojedincima koji ispunjavaju određene zakonske i finansijske kriterijume. Vladina Agencija za besplatnu pravnu pomoć pruža besplatnu pravnu pomoć pojedincima sa niskim primanjima. Tokom godine sprovela je kampanje za informisanje usmerene na ugrožene i marginalizovane zajednice i proširila dostupnost informacija o pravnoj pomoći putem onlajn platformi.

Politički zatvorenici i pritvorenici

Nije bilo izveštaja o političkim zatvorenicima ili pritvorenicima.

Građanski sudski postupci i pravni lekovi

Postoje pravni lekovi za povrede ljudskih prava, ali žrtve nisu bile u mogućnosti da iskoriste ovaj resurs zbog komplikovanih birokratskih procedura i velikog broja zaostalih sudskih predmeta. Pojedinci mogu da se žale sudovima kako bi zatražili odštetu ili prestanak trajanja povrede ljudskih prava.

Pojedinci mogu da se obrate Ustavnom sudu radi preispitivanja navodnih povreda njihovih pojedinačnih prava i sloboda propisanih ustavom od strane javnih vlasti, ali tek nakon iscrpljenih svih ostalih pravnih lekova.

Oduzimanje i vraćanje oduzete imovine

Kompleksna mešavina zakona, uredbi, administrativnih uputstava i sudske prakse, kao i nezakonito ponovno zauzimanje imovine i višestruka potraživanja za istu imovinu nastavili su da komplikuju rešavanje predmeta za vraćanje imovine iz ratnog perioda i nakon toga. Više od 95 procenta takvih zahteva podneli su etnički Srbi. Privatna lica odnosno građani i verske zajednice su bili u velikoj meri neuspešni u zahtevima za povraćaj imovine koja je bila oduzeta ili konfiskovana tokom jugoslovenske ere.

Kosovska agencija za upoređivanje i verifikaciju imovine u skladu sa zakonom ima ovlašćenje da presuđuje u zahtevima koji se odnose na veličinu, vrednost i vlasništvo zemljišnih parcela i da rešava nepoklapanja između katastarske dokumentacije. Odsustvo katastarskih podataka koje je Srbija uklonila sa Kosova 1999. i koje je dalje zadržala sprečili su agenciju da u potpunosti ispunjava svoj mandat. Podnosioci potraživanja imaju pravo da sudovima podnesu žalbu na odluke.

Agencija za upoređivanje i verifikaciju imovine imala je poteškoće prilikom izvršenja odluka o iseljavanju bespravnih stanara i nije uspjela da ukloni nelegalne strukture sagrađene na zemljištu nakon što je pravo vlasništva potvrđeno podnosiocima zahteva. Većina ovih podnosilaca zahteva bili su etnički Srbi. Nakon administrativnog uputstva iz 2020. za uklanjanje nelegalnih objekata, izvršeno je samo jedno rušenje u oktobru 2020. godine u Prištini. Od jula, nije bilo dodatnih uklanjanja. Ponovno zauzimanje imovine i dalje je bio problem, iako su brojke navodno opale. U junu je nevladina organizacija „Aktiv“ predvođena kosovskim Srbima objavila izveštaj u kome se sugerišu problemi kao što su falsifikovanje dokumenata, nepoštovanje sudskih odluka, namerno oštećenje ili potpuno uništavanje imovine i uzurpacija imovine, koji sprečavaju neke kosovske Srbe da ostvare svoja imovinska prava. U nastojanju da ojača zaštitu imovinskih prava, NVO „Centar za demokratsku kulturu“ koju predvode kosovski Srbi pokrenula je veb-stranicu u novembru koja nudi pravnu pomoć i informacije podnosiocima imovinskih zahteva.

Premijer Hoti i srpski predsednik Vučić potpisali su odvojeno u septembru 2020. obaveze koje su obuhvatale obećanja da će se nastaviti restitucija jevrejske imovine bez naslednika iz vremena Holokausta. Izveštaj Stejt departmenta o Zakonu o pravdi danas za žrtve koje nisu dobile nadoknadu (JUST) Kongresu, koji pokriva restituciju imovine, kao i sećanje na holokaust, istraživanje i obrazovanje od strane zemalja koje su usvojile Terezinsku deklaraciju 2009. godine, objavljen je javno 29. jula 2020, a može se naći na veb-stranici Stejt departmenta: <https://www.state.gov/reports/just-act-report-to-congress/>. Zemlja nije usvojila Terezinsku deklaraciju iz 2009. i nije uključena u „JUST“ izveštaj.

f. Proizvoljno ili neosnovano zadiranje u privatnost, porodični život i prepisku

Ustav i zakon zabranjuju takve radnje i nije bilo izveštaja da Vlada, EULEX i KFOR nisu poštovali te zabrane.

Deo 2. Poštovanje građanskih sloboda

a. Sloboda izražavanja, uključujući slobodu štampe i drugih medija

Ustav i zakon propisuju slobodu izražavanja, uključujući slobodu štampe i drugih medija. Iako je Vlada generalno poštovala ovo pravo, bilo je i dalje verodostojnih izveštaja koji su ukazivali na to da su neki javni zvaničnici, političari, privredni subjekti i verske radikalne grupe zastrašivale predstavnike medija. Problemi sa finansiranjem takođe ugrožavaju nezavisnost medija. Novinari su se susreli sa poteškoćama pri dobijanju informacija od vlade i javnih institucija, iako zakoni propisuju pristup javnim dokumentima. Nezavisna komisija za medije uređuje frekvencije za emitovanje, izdaje licence javnim i privatnim emiterima i usvaja praktične politike u oblasti radio-difuzije.

Sloboda izražavanja: Osnovni sud u Prištini je u julu osudio crnogorskog državljanina Ristu Jovanovića na šest meseci zatvora zbog izazivanja netrpeljivosti uzvikujući nacionalističke parole tokom obeležavanja Kosovske bitke 28. juna (Vidovdan) na Gazimestanu u Prištini. Sud je Jovanovića kaznio novčanom kaznom u iznosu od 6.700 evra (7.700 dolara) umesto zatvorske kazne i zabranio mu ulazak u zemlju na pet godina.

Sloboda štampe i drugih medija, uključujući i onlajn medije

Nezavisni mediji bili su aktivni i izražavali su raznolike stavove uglavnom bez ograničenja. Međutim, i dalje je bilo prijava da su vladini zvaničnici, neke političke stranke, privredni subjekti povezani sa vladom, verske grupe i nezadovoljni pojedinci nastavili da vrše pritiske na vlasnike medija, pojedine urednike i reportere da ne objavljuju određene priče ili materijale. Neki novinari su se uzdržavali od kritičkog istraživačkog novinarstva plašeći se za svoju fizičku bezbednost i svoje radno mesto.

Iako su neke samoodržive medijske kuće usvojile uređivačku politiku i politiku emitovanja nezavisno od političkih i poslovnih interesa, one medijske kuće sa manje finansijskih resursa su ponekad prihvatale finansijsku podršku iz raznih izvora u zamenu za pozitivno izveštavanje ili za neobjavljivanje negativnih priča koje bi mogle da štete interesima osnivača. Prema rečima nekih urednika, finansiranje je bilo delimično ograničeno zbog nevoljnosti vlade za plaćenim oglašavanjem u medijima koji su objavljivali kritične materijale o vladinim praktičnim politikama.

Prema navodima Udruženja novinara Kosova, Haki Abazi, poslanik vladajuće stranke Samoopredeljenje je u septembru zapretio onlajn medijskoj kući *Albanian Post* i njenom direktoru zbog njihovog izveštavanja o vladinom postavljanju ambasadora.

Medijska kuća je snimak navodnog incidenta objavila onlajn.

Nasilje i uznemiravanje: Udruženje novinara Kosova je do decembra prijavilo 26 slučajeva gde su vladini zvaničnici, poslovne interesne grupe ili verske grupe zloupotrebile slobodu štampe fizičkim napadima ili verbalnim pretnjama upućenim novinarima.

Krajem februara tri osobe koje su navodno čekale njegov povratak napale su istraživačkog novinara Visara Durikija ispred njegove kuće. Zadobio je teške povrede, uključujući slomljen nos i gubitak zuba i bilo mu je potrebno bolničko lečenje. Durićijevo izveštavanje je često pokrivalo kriminal i korupciju, uključujući analizu rasprostranjenih zloupotreba subvencija za poljoprivredu o kojima je govorio na lokalnoj televizijskoj stanici Kanal-10 u veče kada je napadnut. Policija je otvorila istragu o incidentu, ali nijedno osumnjičeno lice nije identifikovano. Ombudsman je nasilje okarakterisao kao napad na slobodu izražavanja.

Policijski istražitelji su 17. aprila obavili razgovor sa Parimom Olurijem, direktorom onlajn novinske agencije *Insajderi*, o novinskom izveštavanju o navodnom neuspehu ministra zdravlja da potpiše zvaničnu kupovinu vakcina Fajzer protiv kovida 19. Oluri je tvrdio da je policija tražila da identifikuje svoje izvore informacija. Udruženje novinara i civilno društvo osudili su policiju i vladu zbog navodnog kršenja Zakona o zaštiti novinarskih izvora.

Dana 13. oktobra, učesnici nereda su napali nekoliko novinara medija na albanskom i srpskom jeziku (uključujući Radio Slobodna Evropa/Radio Sloboda) koji su izveštavali o protestima u Severnoj Mitrovici nakon operacije protiv krijumčarenja koju je sprovedla policija. Novinari su izvestili da su učesnici nereda zaplenili i razbili video opremu, jurili novinare peške i automobilima i bacali kamenje, Molotovljeve koktele i druge eksplozivne naprave na medije.

Cenzura ili ograničavanje sadržaja: Nije bilo izveštaja o neposrednom cenzurisanju štampanih ili radio-difuznih medija iako su novinari tvrdili da su pritisci političara i organizovanih kriminalnih grupa često dovodili do samocenzure. Neki novinari su se uzdržavali od kritičkog istraživačkog novinarstva plašeći se za svoju fizičku bezbednost i svoje radno mesto. Novinari su povremeno dobijali određene finansijske koristi u zamenu za pozitivno izveštavanje ili odustajanje od istrage.

Prema rečima Udruženja novinara, vladini zvaničnici, kao i lica za koje se sumnja da su kriminalci su verbalno pretili nekim novinarima zbog opaženog negativnog izveštavanja. Prema navodima nekih urednika, vladine agencije i kompanije su povukle svoje

oglašavanje iz novina koje su objavljivale sadržaj koji ih kritikuje.

Novinari su se žalili na to da su ih medijski vlasnici i rukovodioci sprečavali da ili objave ili emituju priče koje kritikuju vladu, političke stranke ili određene zvaničnike. U nekim slučajevima, vlasnici medija su navodno pretili da će da otpuste novinare ako sačine kritičke izveštaje. Novinari su se takođe žalili da su ih vlasnici sprečavali da izveštavaju o korupciji na visokom nivou u vladi.

Institucija ombudsmana je od avgusta istraživala 26 žalbi medija, organizacija civilnog društva i pojedinačnih građana u vezi sa navodnim kršenjem prava na pristup javnim dokumentima. Institucija ombudsmana je zaključila da javne institucije nemaju profesionalne kapacitete i osoblje da odgovore na zahteve za pristup javnim dokumentima, što je dovelo do značajnih kašnjenja ili propusta da se pruži zakonsko opravdanje za uskraćivanje ili ograničavanje pristupa.

Slobode na internetu

Vlada nije ograničavala ili prekidala pristup internetu ili cenzurisala sadržaj na internetu i nije bilo verodostojnih izveštaja da je vlada nadgledala privatnu prepisku preko interneta bez propisnog zakonskog ovlašćenja.

Akademске slobode i kulturna dešavanja

Nije bilo vladinih ograničenja u akademskim slobodama ili kulturnim dešavanjima. Obrazovni sistem bio je podložan političkim imenovanjima direktora škola i nastavnika na svim nivoima.

b. Sloboda mirnog okupljanja i udruživanja

Ustav i zakon propisuju slobodu mirnog okupljanja i udruživanja, a Vlada je uopšteno poštovala ova prava.

c. Sloboda veroispovesti

Videti izveštaj Stejt departmenta pod nazivom *Međunarodne verske slobode na* <https://www.state.gov/religiousfreedomreport/>.

d. Sloboda kretanja i pravo da se napusti zemlja

Zakon propisuje slobodu kretanja u zemlji, putovanje u inostranstvo, emigraciju i repatrijaciju i Vlada je generalno poštovala ova prava.

Etničke manjine su imale pristup ličnim ispravama iz Centralnog registra stanovništva, a broj kosovskih Srba sa ovim ispravama je nastavio da raste. Predstavnici kosovskih Srba tvrdili su da ostaju neki izazovi, poput pristupa dokumentima o građanskom stanju za Srbe iz Srbije koji su sklopili brakove sa Srbima sa Kosova.

Kretanje u zemlji: Primarni most koji spaja Severnu i Južnu Mitrovicu i dalje je bio zatvoren za vozila, navodno kako bi se sprečili građanski nemiri, ali je bio u potpunosti otvoren za pešake. KFOR i policija pružali su stalno obezbeđenje na toj lokaciji. Ostali mostovi koji povezuju dva grada su bili potpuno otvoreni.

Izgnanstvo: Povratak u zemlju izbeglica pripadnika etničkih manjina iz ratnog perioda ostao je problem. Parlamentarni predstavnici zajednice Aškalija, balkanskih Egipćana i Roma naveli su da su društvene predrasude sprečile povratak skoro 400 raseljenih osoba iz njihovih zajednica. Oni su ranije bili rezidenti u zemlji i obavestili su Kancelariju visokog komesara Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR) da su spremni da se vrate iz Srbije, Severne Makedonije i Crne Gore.

e. Status i postupanje prema interno raseljenim licima

UNHCR je izvestio da je veliki broj pojedinaca u raseljenju - zbog povezanih potreba koje proističu iz sukoba 1998-99. i nasilnih događaja iz 2004. godine, uključujući 15.699 raseljenih lica unutar zemlje.

UNHCR je nastavio da vodi svoju internu bazu podataka o povratnicima i zahtevima za pomoć, a Ministarstvo za zajednice i povratak je pokrenulo procedure da uspostavi svoju bazu podataka o raseljenim licima, izbeglicama i povratnicima. Prema navodima Ministarstva za zajednice i povratak, prepreke povratku su široko rasprostranjena diskriminacija prema pripadnicima manjinskih zajednica, strah od nasilja ili uznemiravanja, nesprovođenje sudskih odluka (posebno onih kojih se tiču imovine), uzurpacija imovine, nepostojanje pristupa obrazovnim ili ekonomskim prilikama, nedostatak pristupa javnim službama na zajedničkom jeziku, ograničeno zastupanje manjinskih zajednica u javnim institucijama i preduzećima i ograničena koordinacija i saradnja između vladinih tela da se reše zabrinutosti. UNCHR je naveo da je Vladi nedostajao sistem za prikupljanje i obradu podataka za raseljeno stanovništvo i dobrovoljni

povratak u zemlju i da je nepostojanje detaljnog popisa stanovništva i odgovarajućeg profilisanja podataka izostavilo raseljena lica iz zaštite ljudskih prava i razvojnih planova.

Vlada je promovisala siguran i dobrovoljan povratak interno raseljenih lica (IRL). Preko Ministarstva za zajednice i povratak promovisala je politike i zaštitu IRL u skladu sa politikama EU i sarađivala sa domaćim i međunarodnim organizacijama kako bi se interno raseljenim licima omogućio pristup njihovoj imovini i mehanizmima za njihov održivi povratak. To uključuje pomoć za vraćanje u posed imovine, dodelu zemljišta za stambeno zbrinjavanje i poboljšane socio-ekonomske mogućnosti.

Raseljena lica i povratnici Romi, Aškalijski i balkanski Egipćani i dalje su se suočavali sa posebno teškim uslovima života. Jedan od glavnih izazova bio je protivljenje nekih opština da dodele zemljište i priznaju stanarska ili posedovna prava iz neformalnih naselja u kojima su pripadnici ovih zajednica živeli pre raseljenja. Neke opštine nisu dodelile zemljište zajednicama Roma, Aškalijskih i balkanskih Egipćana koje su dobile imovinska prava unutar opština jer su živele negde drugde pre svog raseljenja.

U januaru su mediji izvestili da je zajedničko finansiranje Kancelarije EU, Danskog saveta za izbeglice i opštine Štrpce omogućilo bivšim interno raseljenim licima iz kolektivnih centara (privremenih prihvatilišta) u Štrpcu da se usele u 110 stambenih jedinica. Uz podršku EU i Danskog saveta za izbeglice, Ministarstvo za zajednice i povratak izvestilo je da je završilo izgradnju stambenih jedinica za neka interno raseljena lica koja žive u Gračanici.

Prema podacima UNHCR-a, 139 raseljenih lica i dalje boravi u 15 kolektivnih centara u zemlji.

Do kraja juna, Ministarstvo za zajednice i povratak je izvestilo da je uz podršku EU završilo izgradnju dve kuće za povratnike i započelo izgradnju još osam. Ministarstvo je isporučilo kućne aparate, hranu, građevinski materijal i druge neophodne potrepštine kako bi se olakšalo preseljenje. U okviru inicijative koju podržava EU, ministarstvo je takođe pomoglo u finansiranju 41 individualnog projekta malih preduzeća i sedam infrastrukturnih projekata za zajednice IRL.

Proces povratka u nekim područjima zemlje i dalje je bio otežan bezbednosnim incidentima i nevoljnošću lokalne zajednice da prihvate povratak ili posete povratnika iz zajednice kosovskih Srba. UNHCR je izvestio da je do jula bilo ukupno 19 incidenata koji su pogodili povratnike i interno raseljena lica, uglavnom u regionu Peći. U junu je Dragica Gašić, prva kosovska Srkinja koja je izvršila povraćaj imovine u Đakovici naišla na snažno

protivljenje zajednice, uključujući lokalne stranačke odbore i udruženja nestalih i ubijenih tokom rata 1999. godine. Gašićeva je često prijavljivala da je uznemiravaju komšije i lokalna preduzeća i da trpi uvrede i zastrašivanja. Gašićeva je 27. jula prijavila vlastima da je neko nasilno provalio u njen dom i da su stvari ukradene. Prema pisanju medija, Gašićeva je legalno povratila stan preko Kosovske agencije za upoređivanje i verifikaciju imovine. U julu su mediji preneli da su nepoznate osobe nanele teške telesne povrede raseljenom Srbinu koji je došao da obiđe svoju imovinu u opštini Klina. Policija je pokrenula istragu.

f. Zaštita izbeglica

Vlada je saradivala sa Kancelarijom UNHCR-a i drugim humanitarnim organizacijama u pružanju zaštite i pomoći izbeglicama, izbeglicama povratnicima, tražiocima azila i drugim licima od interesa.

Pristup azilu: Zakon predviđa odobravanje azila ili izbegličkog statusa sa supsidijarnom zaštitom, odnosno sistem koji pruža zaštitu izbeglicama i privremeni prihvrat tražioca azila dok se rešavaju njihovi predmeti. Vlada ima uspostavljen sistem koji omogućava stranim državljanima ili licima bez državljanstva da zatraže azil na bilo kojoj tački ulaska na teritoriju ili unutar teritorije. Međutim, zemlja nema sistem upravljanja migracijama na centralnom nivou za identifikaciju, skrining i upućivanje osoba koje traže azil i osoba sa specifičnim potrebama u okviru „mešovitog migracijskog toka“.

Prostorije za prijem u azilantskom centru mogu da prime decu, ali objekat nije imao standardne operativne procedure za postupanje sa decom bez pratnje koja su tražila azil i za utvrđivanje ispunjenosti uslova za dobijanje azila. Broj slučajeva traženja azila smanjen je u odnosu na prethodne godine, a zemlja je uglavnom ostala zemlja tranzita. Oni koji su tražili azil obično su napustili zemlju i nisu prisustvovali svojim saslušanjima.

Načelo zabrane proterivanja: PIK je u avgustu 2019. godine podneo tužilaštvu optužbe protiv 22 policijska službenika koji su učestvovali u operaciji koja se odnosila na ukidanje dozvola boravka i naknadno proterivanje u Tursku šest turskih državljana, optužene da imaju veze sa terorizmom. Apelacioni sud je u 2019. godini potvrdio prethodnu presudu da je obrazloženje za ukidanje dozvola boravka neutemeljeno. Ministarstvo unutrašnjih poslova zaključno sa decembrom nije dobilo pravosnažnu presudu suda. Odvojeno, STK je u februaru podiglo optužnicu protiv bivšeg direktora Kosovske obaveštajne agencije i dvojice visokih zvaničnika Ministarstva unutrašnjih poslova zbog zloupotrebe službenog položaja u vezi sa deportacijom turskih državljana.

Pristup osnovnim uslugama: UNHCR je izvestio da su tražioci azila dobili smeštaj, redovne obroke i odeću, dok su partnerske organizacije UNHCR-a pružile psihološku procenu, usluge savetovanja i pravnu pomoć. Problem je i dalje kako na lokalnom tako i na centralnom nivou bio pružanje usluga usmenog prevođenja na nekoliko službenih jezika. UNHCR je naveo da su zdravstvena zaštita i psihološki tretman i dalje bili neodgovarajući. Prema Međunarodnoj organizaciji za migracije, uprkos jednostavnom procesu registracije, vlada novopridošlima nije odobrila trenutni pristup uslugama i procedurama za azil, što je dovelo do značajnog broja zaostalih nerešenih zahteva.

Vlada se udružila sa UNHCR-om da bi odredila pritvorski centar za strance kao mesto karantina za nove dolaske i obezbedila ličnu zaštitnu opremu i higijenske potrepštine za tražioce azila. UNHCR je omogućio pristup internet uslugama u centrima za azil kako bi tražiocima azila pružio pravnu i psihosocijalnu pomoć preko interneta, a isto tako i obrazovanje za decu.

Vlada je uvela propise kojima se zahteva podrška i integracija za azilante, izbeglice, osobe kojima je odobrena privremena ili supsidijarna zaštita i osobe bez državljanstva, ali još uvek završava svoje standardne operativne procedure.

Privremena zaštita: Vlada je takođe pružila privremenu zaštitu koja se naziva supsidijarna zaštita pojedincima koji možda ne ispunjavaju uslove da dobiju status izbeglice. Vlada je od septembra pružila supsidijarnu zaštitu za više od 1.000 osoba, prvenstveno avganistanskim državljanima kao podrška „Operaciji Savezničko utočište“.

g. Lica bez državljanstva (apatridi)

Zvanične brojke o licima bez državljanstva nisu bile dostupne. Zakon ne sadrži diskriminacione odredbe koje bi mogle dovesti do toga da određene grupe ili lica budu lišena ili uskraćena za dobijanje državljanstva. Državljanost prenosi državljanstvo na svoju decu. Deca rođena u roditelja koji nemaju državljanstvo stiču državljanstvo samim rođenjem u zemlji. Ova situacija se najčešće dešava unutar manjinskih zajednica u kojima veliki deo pripadnika nema dokumentovano prebivalište. Vladine procedure propisuju naturalizaciju onih lica koji su dobili status lica bez državljanstva ili izbeglice pet godina nakon utvrđivanja statusa.

Iako zakoni koji se odnose na građansko stanje dozvoljavaju licima bez državljanstva da izvrše upis građanskog stanja, kao što su činjenica rođenja, braka i smrti, primena se razlikovala od opštine do opštine. Sposobnost vlade da utvrdi koja lica nemaju državljanstvo i onih čije državljanstvo je neodređeno i dalje je ostala neodgovarajuća.

Neregistrovani stanovnici nisu dobili socijalnu pomoć i penziona prava i nisu mogli da upišu imovinska prava ili da ostvare prava na nasleđenu ili prenesenu imovinu. Deca raseljenih roditelja koja su rođena van zemlje i koja su ušla u zemlju s roditeljima preko readmisije često nisu imala dokumenta, uključujući izvode iz matične knjige rođenih iz mesta svog rođenja. Otprilike 100 neregistrovanih osoba iz zajednice Roma, Aškalija i balkanskih Egipćana dobilo je pravnu pomoć od UNHCR-a za civilnu registraciju.

Deo 3. Sloboda učestvovanja u političkom procesu

Zakon propisuje da građani imaju mogućnost da biraju svoju vladu na slobodnim i fer periodičnim izborima tajnim glasanjem na osnovu univerzalnog i pravičnog prava glasanja.

Srpska vlada je nastavila sa radom nekih nelegalnih paralelnih vladinih struktura u područjima sa većinskom zajednicom kosovskih Srba i u područjima uglavnom naseljenim stanovništvom iz zajednice kosovskih Goranaca. Srpska vlada je često koristila ove strukture kako bi uticala na zajednicu kosovskih Srba i zajednicu kosovskih Goranaca i njihove političke predstavnike.

Izbori i političko učešće

Nedavni izbori: U zemlji su u februaru održani vanredni parlamentarni izbori. Međunarodni i nezavisni posmatrači, kao i predstavnici grupa etničkih manjina, primetili su pritisak i zastrašivanje unutar zajednica etničkih manjina da podrže stranke koje su povezuju sa Srpskom listom, strankom koja je blisko povezana sa Vladom Srbije. Neki kosovski Srbi su takođe izjavili da su bili pod pritiskom da ne podrže druge stranke osim Srpske liste. Prema posmatračima Nacionalnog demokratskog instituta, političari Srpske liste su se zalagali za stvaranje novih romskih i bošnjačkih političkih partija i ohrabivali kosovske Srbe da glasaju za ove nove stranke u pokušaju da povećaju svoj uticaj u Skupštini dobijanjem mesta rezervisanih za manjinske grupe.

U martu je Vrhovni sud poništio većinu glasova za Romsku inicijativu i GI „Ujedinjena zajednica - Adrijana Hodžić” navodno povezane sa Srpskom listom tvrdeći da njihovi glasovi ne potiču iz zajednica za koje su zagarantovana mesta namenjena da budu. Presuda Vrhovnog suda dovela je do toga da Hodžićeva izgubi mesto koje je pripalo drugoplasiranoj bošnjačkoj stranci, Socijaldemokratskoj uniji. Romska inicijativa je takođe izgubila jedno od dva mesta za koja se u početku činilo da je osvojila, pri čemu je mesto pripalo drugoj stranci iz romske zajednice.

Centralna izborna komisija je 22. januara, uoči izbora 14. februara, izglasala da uskrati potvrđivanje kandidatima iz svih stranaka koji su bili krivično osuđivani u poslednje tri godine u skladu sa zakonima koji uređuju uslove za izbornu kampanju. Sledećeg dana, tadašnja vršiteljka dužnosti predsednika Vjosa Osmani kritikovala je ovo glasanje u javnoj izjavi. Nakon toga, 14. juna, predsednica Osmani je razrešila dužnosti predsednicu Centralne izborne komisije Valjdetë Daka zbog navodnog postupanja na način koji je ozbiljno ugrozio nezavisnost i integritet komisije. Jedanaest organizacija civilnog društva zajednički je nazvalo odluku Osmanijeve politički motivisanom, a u izveštaju Izborne posmatračke misije EU navodi se „Odluka predsednice Kosova da razreši dužnosti bivšu predsednicu izborne komisije 14. juna, četiri godine pre isteka njenog drugog mandata i samo jedan dan pre raspisivanja opštinskih izbora, nije mogla da se na odgovarajući način potkrepiti niti obrazloženom odlukom niti navedenim osnovama u Zakonu o opštim izborima. Naime, obe odluke opozicione stranke i civilno društvo smatraju politički motivisanim.

Političke stranke i političko učešće: U većem delu zemlje političke stranke su delovale slobodno i nije bilo značajnih prepreka u registraciji. Stranačka pripadnost je često igrala ulogu u pristupu vladinim uslugama i socijalnim mogućnostima i mogućnostima zapošljavanja. Izgledi za opozicione stranke u područjima sa kosovskim Srbima ostali su ograničeni zbog prijavljenih pritisaka i taktika zastrašivanja da se utiče na kosovske Srbe da podrže Srpsku listu. U izjavi izbornih posmatrača EU navodi se da je Srpska lista monopolizovala politički život u zajednicama kosovskih Srba, čime je ograničila političku konkurentnost i izbor birača. U maju je nevladina organizacija Nova društvena inicijativa koju predvode kosovski Srbi objavila izveštaj u kojem se navodi odsustvo političkog pluralizma u zajednici kosovskih Srba, dodajući da uočeni nedostatak slobode i pritisak političkih i institucionalnih predstavnika koče pluralizam.

Učešće žena i pripadnika manjinskih grupa: Nijedan zakon ne ograničava učešće žena ili pripadnika istorijski marginalizovanih ili manjinskih grupa u političkom procesu i oni su učestvovali. Međutim, nevladine organizacije su izvestile da je odziv birača među ženama imao tendenciju da bude daleko manji nego kod muškaraca. Političke stranke koje zastupaju zajednice Roma, Aškalija, balkanskih Egipćana, Bošnjaka, Goranaca i Turaka vodile su kampanju slobodno na svojim maternjim jezicima.

Vjosa Osmani istovremeno je bila predsednica Skupštine i vršilac dužnosti predsednika do svog izbora za predsednicu u aprilu. Jedna trećina svih ministara u vladi premijera Kurtija bile su žene. U Skupštini su 38 od 120 poslanika bile žene, dve više od ustavne kvote. Freedom House izveštaj iz 2020. godine primećuje da su mnoge žene u ruralnim

područjima obespravljene zbog porodičnog glasanja u kojem muškarac koji je glava domaćinstva glasa za celu porodicu.

Zastupljenost etničkih manjina u Skupštini bila je više nego srazmerna njihovom udelu u stanovništvu. Političke stranke koje predstavljaju etničke manjinske grupe generalno su prijavile bolju saradnju i partnerstvo sa vladom koju predvodi Samoopredeljenje u odnosu na njene prethodnike.

Deo 4. Korupcija i nepostojanje transparentnosti u vlasti

Zakon propisuje krivične sankcije za korupciju zvaničnika, međutim Vlada nije sprovela zakon na efikasan način. Bilo je izveštaja o korupciji u vladi. Zvaničnici su ponekad bili uključeni u korumpirane radnje nekažnjeno. Nepostojanje efikasnog sudstva i opšta slabost u vladavini prava doprineli su ovom problemu. Slučajevi korupcije su rutinski bili podložni ponovljenim žalbama, a pravosudni sistem je često dozvoljavao da istekne rok zastarelosti bez suđenja na predmetima.

Korupcija: Kosovska agencija za borbu protiv korupcije (KAPK) i Kancelarija glavnog revizora dele nadležnost na suzbijanju korupcije u vladi. STRK je u decembru podigao devet optužnica koje se odnose na korupciju. Mali procenat slučajeva korupcije koji su bili istraženi i za koje su podignute optužbe je za epilog imao osuđujuće presude. Vrhovni sud je u junu izdao smernice za odmeravanje kazni za korupciju koje imaju za cilj da pruže smernice sudovima na osnovu razmatranja nanete štete i stepena krivice.

Nevladine organizacije i međunarodne organizacije tvrdile su brojne neuspehe pravosudnog sistema da krivično goni korupciju, navodeći da je samo nekolicina slučajeva podnetih protiv visokih zvaničnika rezultiralo osudama. Izrečene kazne visokim zvaničnicima osuđenim za korupciju često su bile blage. Nevladina organizacija „Čohu“ izvestila je da većina osuđujućih presuda rezultira uslovnim kaznama ili novčanim kaznama, a da samo 4 ili 5 procenta rezultira zatvorom. Nevladine organizacije su izvestile da su optužnice često bile neuspešne jer su tužioci podnosili netačne optužbe ili su napravili proceduralne greške.

U aprilu je Apelacioni sud odbacio osuđujuću presudu iz 2020. bivšem predsedniku opštine Lipljan, Šukriju Buji, navodeći da je istekao rok zastarelosti. Buja je 2018. godine osuđen za protivpravni prenos i eksproprijaciju opštinske imovine privatnom preduzeću i zloupotrebu službenog položaja i ovlašćenja izvršene u periodu 2008-2010. godine. Apelacioni sud je 2019. naložio ponovno suđenje, a Buja je ponovo osuđen na dve godine

zatvora u septembru 2020. U januaru je Apelacioni sud proglasio neke od optužbi zastarelim i smanjio kaznu Buji na godinu dana. Vrhovni sud je u martu naložio ponovno suđenje, što je dovelo do odluke suda u aprilu da odbaci sve optužbe.

Zaključno sa novembrom, i dalje se čekalo na odluku na suđenje bivšem ministru poljoprivrede Nenadu Rikalu i sedmorici drugih zvaničnika ministarstva optuženih za zloupotrebu položaja 2019. godine. Grupa je navodno zaobišla pravne mere i manipulirala postupkom dodele grantova ministarstva kako bi dodelila milione dolara kompanijama u vlasništvu političkih saradnika.

Deo 5. Stav vlasti po pitanju međunarodnih i nevladinih istraga o navodnim kršenjima ljudskih prava

Veliki broj domaćih i međunarodnih grupa u oblasti ljudskih prava generalno su radile bez vladinog ograničenja, istražujući i objavljujući svoje nalaze o slučajevima u oblasti ljudskih prava. Vlada je saradivala i ponekad reagovala na njihove stavove.

Vladina tela za zaštitu ljudskih prava: Ustav uspostavlja Instituciju ombudsmana kao nacionalnu instituciju za zaštitu ljudskih prava, zaduženu za praćenje, zaštitu i promovisanje prava i sloboda pojedinaca od nezakonitih ili nepropisnih radnji ili propusta javnih vlasti.

Institucija ombudsmana ima nadležnost da istražuje navode o povredama ljudskih prava i zloupotrebama vladinih ovlašćenja i postupa kao Nacionalni mehanizam za prevenciju torture. Institucija ombudsmana je primarna institucija odgovorna za nadgledanje pritvornih objekata. Na osnovu ovlašćenja koja joj je Skupština dala, Institucija ombudsmana može da podnese podneske prijatelja suda osnovnim sudovima u predmetima povezanim sa ljudskim pravima. Takođe daje preporuke o usklađenosti zakona i ostalim podzakonskim i upravnim aktima, smernicama i praksama.

Deo 6. Diskriminacija i društvene zloupotrebe

Žene

Silovanje i nasilje u porodici: Zakon kriminalizuje silovanje svih lica, ali se konkretno ne bavi pitanjem silovanja srodnika ili supružnika. U skladu sa zakonom za silovanje je zaprećena zatvorska kazna u trajanju od dve do 15 godina. EULEX je primetio da su sudovi često u slučajevima silovanja primenjivali kazne koje su daleko blaže od zakonskog

minimumu i da su organi za sprovođenje zakona retko preduzimali korake da zaštite žrtve i svedoke. Štaviše, apelacioni sud je te kazne često dodatno smanjivao. Kancelarija za pomoć i podršku žrtvama pri tužilaštvu prijavila je povećan broj slučajeva nasilja u porodici i to sa 1.145 u 2020. na 1.374 od januara do avgusta. Osobe koje su preživele rodno zasnovano nasilje, uključujući i nasilje u porodici i silovanje retko su prijavljivale slučajeve često zbog društvene stigme ili nepoverenja u vlasti.

Zakon prepoznaje rodno zasnovano nasilje kao oblik diskriminacije, ali nedostaje definicija rodno zasnovanog nasilja za upotrebu u krivičnim i građanskim postupcima. Kancelarija za pomoć i podršku žrtvama pri tužilaštvu je pomogla da se obezbedi pristup pravdi osobama koje su preživele sve vidove krivičnih dela sa posebnim fokusom na osobe koje su preživele nasilje u porodici, trgovinu ljudima, zlostavljanje dece i silovanje. Pored toga, svako tužilaštvo ima tužioca koji je specijalizovan za postupanje u slučajevima nasilja u porodici. Ovi tužioci mogli bi da primene alate za procenu rizika da bi izbegli budući rizik zlostavljanja žrtve i omogućeno im je da preporuče oštrije kazne recidivistima i prekršiteljima zaštitnih naloga.

Policija je istraživala slučajeve nasilja u porodici pre nego što ih je predala tužiocima koji odlučuju o podnošenju optužnice. Međutim, stopa krivičnog gonjenja bila je niska, a kazne su obično smanjivane nakon žalbenog postupka. Zastupnici i posmatrači u sudovima tvrdili su da su tužioci i sudije favorizovale ujedinjene porodice u odnosu na zaštitu osoba koje su preživele nasilje, dok su nalozi za određivanje mere zaštite od nasilja u porodici ponekad dozvoljavali počiniocu da ostane u porodičnom domu dok je postupak bio u toku. Kazne su se kretale od sudskih opomena do zatvorske kazne u trajanju do pet godina. Osnovni sud u Prištini održao je ročišta preko interneta za slučajeve nasilja u porodici u skladu sa vladinim merama za sprečavanje širenja pandemije kovida19.

U martu, Sebahate Morinu je ubio njen bivši suprug Ljulzim Sopi i to jedanaest dana nakon što je njena ćerka prijavila policiji da joj je majka fizički zlostavljana. Sopi je 2019. godine optužen za nasilje u porodici, a uprkos stalnom nasilju nad svojom suprugom, Osnovni sud u Gnjilanu je nakon Sopijevog priznanja krivice, izrekao samo krivičnu novčanu kaznu. Građanska zabrana prilaska Sopiija bila je na snazi sve do tri meseca pre prijavljenog Morininog ubistva. Ombudsman je u martu objavio izveštaj o ubistvu, utvrdivši da nadležni organi nisu izvršili odgovarajuću procenu rizika i nisu imali koordinaciju.

U avgustu su dva muškarca ostavila telo 18-godišnje Marigone Osmani ispred bolnice u Uroševcu. Doktori su potvrdili da je Osmani silovana i na druge načine fizički zlostavljana najmanje dva dana i da je već bila mrtva kada je pronađena ispred bolnice. Na osnovu

snimaka sigurnosnih kamera bolnice, Policija Kosova je identifikovala Dardana Krivaču, supruga Osmanijeve i Arbera Sejdiua kao osumnjičene i obojicu uhapsila dva dana kasnije. Kako je prenosila štampa, policija je prethodno optužila obojicu muškaraca za više drugih nasilnih krivičnih dela, uključujući silovanje, telesne povrede i pokušaj ubistva. Incident je izazvao proteste širom zemlje zbog navodne neaktivnosti policije. Dvojica osumnjičenih su od septembra bili u pritvoru, a istraga je bila u toku.

Vlada je licencirala i podržala 10 nevladinih organizacija koje su pomagale ženama i deci koja su preživela nasilje u porodici. Vlada je zadržala budžetsku liniju za finansijsku podršku prihvatilišta, rešavajući dugogodišnji problem finansiranja. Nevladine organizacije i prihvatilišta prijavili su blagovremeno dobijanje sredstava.

Pri Kabinetu premijera je i dalje funkcionisala Komisija za priznavanje prava i obeštećenje osoba koje su prežive seksualno nasilje povezano sa sukobom. Više od 900 žena je od 2018. godine dobilo penzije koje je dodelila komisija. STRK je dodelilo jednog tužioca za slučajevne seksualnog nasilja povezanog sa sukobom. Policija je imala jedinicu za slučajevne ratnih zločina, uključujući slučajevne seksualnog nasilja povezanog sa sukobom.

Seksualno uznemiravanje: Zakon definiše seksualno uznemiravanje u građanskom i krivičnom postupku. Član iz krivičnog zakona o seksualnom uznemiravanju predviđa da se krivični postupak pokreće na zahtev žrtve, a zatvorske kazne su propisane za seksualno uznemiravanje ranjivih žrtava. U slučajevima kada je krivično delo izvršeno upotrebom oružja, zatvorska kazna može da se kreće u rasponu od jedne do pet godina. NVO „Mreža žena Kosova“ izvestila je da je sprovođenje zakona o seksualnom uznemiravanju otežano loše definisanim procedurama za podnošenje žalbi na uznemiravanje i nejasnoćama u vezi sa tim koja vladina tela treba da primaju ove žalbe.

Prema navodima organizacija za prava žena, uznemiravanje na radnom mestu u javnom i privatnom sektoru, uključujući u javnim institucijama visokog obrazovanja je bilo uobičajeno.

Reproduktivna prava: Nije bilo izveštaja o prinudnom abortusu ili nedobrovoljnoj sterilizaciji od strane vladinih organa vlasti.

Siromašni, marginalizovani i nepismeni pojedinci često nisu imali dovoljan pristup informacijama o reproduktivnom zdravlju. Da bi rešili ovaj problem, Vlada i Populacioni fond UN-a su izradili nastavne planove i programe za planiranje porodice za sve obrazovne nivoe i započeli obuku prosvetnih radnika da ih realizuju.

Vlada zahteva od transrodnih osoba da se podvrgnu obaveznoj sterilizaciji pre nego što promene svoje polno obeležje (Videti u nastavku za više informacija Nasilje, kriminalizacija i druge povrede prava zasnovane na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu).

Nacionalni zakon o reproduktivnom zdravlju obavezuje Vladu da omogući pristup uslugama seksualnog i reproduktivnog zdravlja za osobe koje su preživele seksualno nasilje, uključujući i one koje su preživele seksualno nasilje povezano sa sukobom. Hitna kontracepcija nije uvek bila dostupna kao deo kliničkog lečenja silovanja. Ministarstvo zdravlja uvrstilo je hitnu kontracepciju na svoju listu osnovnih lekova za zdravstvene centre, ali Populacioni fond UN-a je izvestio da neki centri nemaju uvek lekove na raspolaganju. Mreža žena Kosova saopštila je da nije upoznata sa uslugama hitne kontracepcije u zemlji. Preživelim je dodeljen „zastupnik/službenik za zaštitu žrtava“ koji je pomagao i u procesu krivičnog pravosuđa i u medicinskom lečenju.

Diskriminacija: Zakon propisuje da i žene i muškarci imaju isti zakonski status i prava. Zakon propisuje jednaku platu za jednak rad. Zakon propisuje da partneri u bračnim i vanbračnim zajednicama imaju ista prava da poseduju i naslede imovinu, ali muškarci su bili ti koji su obično nasleđivali porodičnu imovinu i drugu imovinu. U retkim slučajevima, udovice kosovske Albanke, posebno u seoskim oblastima, rizikovale su da izgube starateljstvo nad svojom decom zbog običaja koji traži da se deca i imovina prenesu na očevu porodicu preminulog, dok bi se udovica vratila u svoju porodicu po rođenju.

Relativno malo žena se nalazilo na pozicijama višeg nivoa upravljanja u preduzećima, policiji ili Vladi. Mreža žena Kosova izvestila je da su žene često bilo izložene diskriminatorskim praksama u zapošljavanju.

Biranje pola deteta sa predrasudom prema određenom polu: Rodni srazmer dečaka i devojčica po rođenju bio je 108 dečaka prema 100 devojčica. Vlada nije imala politiku da rešava ovu neravnotežu.

Sistemska rasno ili etničko nasilje i diskriminacija

Ustav zabranjuje diskriminaciju na osnovu rasne ili etničke pripadnosti. Ustav dalje dozvoljava usvajanje privremenih mera za zaštitu ili unapređenje prava manjinskih ili etničkih pojedinaca ili grupa koje su izložene diskriminaciji. Prijave o nasilju i diskriminaciji nad pripadnicima etničkih manjinskih grupa bile su i dalje prisutne. Zakon garantuje jednaku zaštitu, bez diskriminacije po osnovu rase, boje kože, pola, jezika, vere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porekla, odnosa prema zajednici,

imovine, ekonomskog i socijalnog stanja, seksualne orijentacije, rođenja, invaliditeta ili drugog ličnog statusa. Zakon o zaštiti od diskriminacije uspostavlja sveobuhvatan sistem zaštite od diskriminacije u zemlji i određuje dva subjekta – Instituciju ombudsmana i Kancelariju za dobro upravljanje pri kabinetu premijeru – kao organe uprave odgovorne za rešavanje slučajeva diskriminacije, promovisanje ravnopravnosti i praćenje sprovođenja mera protiv diskriminacije. Krivični zakonik sadrži odredbe koje „dela mržnje“ klasifikuju kao krivična dela u kojima je rasa ili etnička pripadnost motiv.

Prema Instituciji ombudsmana, iako postoji dobar pravni okvir za zaštitu rasnih i etničkih manjina, postojali su problemi koji sprečavaju potpuno i efikasno sprovođenje i izvršenje uključujući između ostalog i nepostojanje institucionalnih kapaciteta. Društveno nasilje, kao i socijalna diskriminacija i diskriminacija pri zapošljavanju, i dalje su bili prisutni prema kosovskim Srbima i drugim etničkim manjinskim zajednicama.

Policija Kosova je tokom jula prijavila šest incidenata društvenog nasilja ili diskriminacije usmerenih na etničke manjine, uključujući postavljanje ratnih fotografija u stambenoj zgradi srpskog povratnika u Đakovici (videti odeljak 2.e., Status i postupanje prema interno raseljenim licima lica) i vandaliski čin u pravoslavnoj crkvi u Prištini.

Policija Kosova je u maju odobrila *Priručnik za postupanje sa zločinima iz mržnje*, a policijske istrage incidenata usmerenih na etničke manjine dovele su do nekih hapšenja. Zajednica kosovskih Srba izrazila je zabrinutost da odgovori vlade nisu bili odgovarajući.

NVO „Aktiv“ prijavila je 48 incidenata u prvih šest meseci usmerenih na zajednicu kosovskih Srba i objekte Srpske pravoslavne crkve, uključujući oštećenje imovine, provale i krađe, fizičke napade, pretnje i uvredljive grafite. U avgustu je platforma za zastupanje „Empirica“ izdala saopštenje za javnost u kojem se zahtevaju detaljne istrage nerešenih slučajeva, posebno onih koji uključuju fizičke napade na kosovske Srbe. Mediji na srpskom jeziku redovno su izveštavali o incidentima, uključujući dva napada u julu, jedan protiv dečaka tinejdžera od strane kosovskih Albanaca u Vučitrnu i drugi protiv raseljenih Srba koji su obišli svoju imovinu u Klini. Policija Kosova je u septembru uhapsila nekoliko kosovskih Albanaca, uključujući maloletnike, osumnjičene za napad na grupu kosovskih Srba u južnoj Mitrovici.

Uznemiravanje pripadnika kosovskih Srba u Kosovskim bezbednosnim snagama od strane drugih etničkih Srba bilo je uobičajeno, iako je incidentima obično bilo teško da se uđe u trag. Žrtve u većini slučajeva nisu prijavile incidente policiji zbog straha od eskalacije i odmazde. Rukovodstvo Ministarstva odbrane i Kosovskih bezbednosnih snaga nastavili su da preduzimaju korake da zaštite pripadnike kosovske Srbe, uključujući bolje

dokumentovanje incidenata, rutinske provjere da li su dobro od strane komandanata i pokušaje da se poboljša odgovor policije i Kosovske obavještajne agencije.

Vrhovni sud je u decembru poništio presudu osnovnog i apelacionog suda bivšem narodnom poslaniku Ivanu Todosijeviću zbog optužbi za podsticanje netrpeljivosti i negiranje strahota počinjenih nad albanskim civilima 1999. godine. Presudom Vrhovnog suda poništena je prethodna kazna od dve godine zatvora i naloženo je ponovno suđenje. Todosijević je bio ministar lokalne uprave 2019. godine kada je tokom javnog govora negirao da se u Račku dogodio masakr u kojem je ubijeno 45 etničkih Albanaca.

Pristup pravdi za kosovske Srbe je nastavio da se poboljšava zbog integracije pravosudnog sistema 2017. godine u četiri opštine na severu sa većinskim srpskim stanovništvom i integracije sudija kosovskih Srba i osoblja u druge osnovne sudove u zemlji. Sudstvu je nedostajalo finansiranje i podrška za pripadnike manjinskih zajednica. Loš kvalitet ili kašnjenje prevoda u sudskim postupcima, veliki broj nerešenih predmeta na severu, neizvršenje sudskih odluka, ograničen broj osoblja iz manjinskih zajednica i nedoslednost prevoda zakonskih propisa na albanski i srpski jezik nastavili su da ugrožavaju propisno vršenje pravde za kosovske Srbe i ostale manjinske zajednice.

Etničke manjine, uključujući srpsku, romsku, aškalijску, balkansko-egipatsku, tursku, bošnjačku, goransku, hrvatsku i crnogorsku zajednicu, i dalje su se suočavale sa različitim nivoima institucionalne i društvene diskriminacije u zapošljavanju, obrazovanju, socijalnim službama, upotrebi jezika, slobodi kretanja, pravo na povratak svojim domovima (za raseljena lica) i drugim osnovnim zakonski predviđanim pravima. Zajednicama Roma, Aškalija i balkanskih Egipćana često je nedostajao pristup osnovnoj higijeni, medicinskoj zaštiti i obrazovanju i u velikoj meri su zavisili od humanitarne pomoći za puki opstanak.

Kancelarija za pitanja zajednica pri Kabinetu premijera i Institucija ombudsmana uočili su diskriminaciju u zapošljavanju u javnom sektoru u skoro svim lokalnim i nacionalnim institucijama. Iako zakon propisuje da najmanje 10 procenta službenika na lokalnom i nacionalnom nivou budu iz manjinskih zajednica, njihova zastupljenost je ostala ograničena i generalno se odnosila na niže pozicije. Manje zajednice kao što su Goranci, Romi, Aškalije i balkanski Egipćani su bili posebno nedovoljno zastupljeni.

Kancelarija poverenika za jezike nastavila je da prati primenu zakonskih propisa koji daju jednaki status dvoma službenim jezicima u zemlji, albanskom i srpskom jeziku, kao i jezicima koji se koriste u službenoj upotrebi na lokalnom nivou, uključujući bosanski i turski jezik. Poverenik je izvestio da su opštinske uprave i centralne vladine institucije bile

nedosledne u primeni odredbi zakona o jeziku što je dovelo do nejednakog pristupa javnim službama, informacijama, zapošljavanju, pravdi i ostalim pravima.

Problem je i dalje bio nepostojanje prevoda ili loš prevod brojnih zakona, javnih natpisa u javnim institucijama i u komunikaciji tokom sudskih postupaka. Sudovi često nisu pružali odgovarajuće usluge usmenog i pismenog prevoda okrivljenima i svedocima iz manjinskih zajednica i nisu obezbedili odgovarajući prevod zakona i sudskih dokumenata kao što to propisuje zakon. Vladini naponi da rešava ove probleme ostali su nedosledni.

Deca

Prijava rođenja: Deca stiču državljanstvo po osnovu državljanstva roditelja ili samim rođenjem u zemlji uključujući i onu u roditelja čije državljanstvo nije dokumentovano. Oni koji nisu bili registrovani po rođenju su primarno bili iz zajednica Roma, Aškalija i balkanskih Egipćana. UNICEF je istakao da bi nepostojanje registracije moglo negativno da utiče na pristup socijalnoj pomoći, posebno za repatriranu decu. Deca koja nisu bila registrovana smatrala su se da nisu imala državljanstvo.

Obrazovanje: Zakon propisuje jednake uslove za svu školsku decu i priznaje učenicima iz manjinskih zajednica pravo na obrazovanje u javnim obrazovnim ustanovama na njihovom maternjem jeziku sve do kraja srednje škole. Ovaj zakon se nije primenjivao. Lideri zajednica Bošnjaka, Hrvata, Goranaca, Crnogoraca, Roma i Turaka su istakli da su njihovim zajednicama nedostajali udžbenici i ostali nastavni materijali na srpskom, bosanskom i turskom jeziku i da su se povremeno u obrazovanju dece oslanjali na plan i program nastave i učenja na albanskom jeziku ili plan i program nastave i učenja sponzorisan od strane Srbije ili Turske.

Zlostavljanje dece: Krivični zakonik konkretno ne kriminalizuje zlostavljanje dece, već se bavi različitim elementima zlostavljanja dece, između ostalog u članovima o seksualnom zlostavljanju, silovanju, trgovini ljudima i dečjoj pornografiji. Kazne se kreću u rasponu od pet do 20 godina zatvora. Incidencija zlostavljanja dece bila je nepoznata zbog socijalne stigme i nedostatka pouzdanih podataka.

UNICEF, Institucija ombudsmana, Agencija za statistiku i nadležna ministarstva zajedno su stvorili jedinstveni sistem upravljanja podacima za praćenje informacija u vezi sa decom u sektorima pravosuđa, obrazovanja i socijalne zaštite.

U julu 2019. godine, silovan je i ubijen devetogodišnji dečak iz Kosova Polja. Dečakova majka je prijavila njegovo silovanje tako što je identifikovala počinioca policiji pre ubistva,

ali navodni počinitelj je pušten nakon ispitivanja i nikada nije ponovo uhapšen. Šest meseci kasnije, dete je pronađeno mrtvo u Kosovu Polju. Navodni počinitelj je nakon toga uhapšen zbog silovanja i teškog ubistva. Okrivljeni je privremeno osuđen 2020. godine, a u avgustu se i dalje čekalo na konačno izricanje kazne. Vlada je izdvojila 20.000 evra (23.000 dolara) porodici žrtve da pomogne u ublažavanju njihove finansijske situacije. Nakon suđenja, policija i tužioci su započeli zajedničko preispitivanje svih postupaka i radnji u slučajevima zlostavljanja dece. Protiv dvojice tužilaca uključenih u slučaj pokrenute su disciplinske istrage zbog sumnje da nisu blagovremeno i efikasno rešili navode o zlostavljanju. Jednom od tužilaca je Tužilački savet izrekao disciplinsku kaznu. Advokat za ljudska prava je uzeo slučaj i tražio je da se zvaničnici smatraju odgovornim zbog nečinjenja.

Dečji, rani i prisilni brakovi: Zakon dozvoljava licima da se venčaju sa navršениh 16 godina uz saglasnost roditelja. Iako ne postoje zvanični podaci o ranim ili prisilnom dečjim brakovima, to je bila uobičajena praksa u zajednicama Roma, Aškalija, balkanskih Egipćana, Bošnjaka i Goranaca. Prema navodima Kosovske agencije za statistiku i UNICEF-a, iako je ukupan procenat žena starosti 20-24 godine koje su se udale pre 18 godina nizak, procenat žena u zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana bio je nesrazmerno visok, jedna od tri. Na osnovu vladinog izveštaja čiji je fokus posebno na zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, otprilike 12 procenta dece, uglavnom devojčica, stupilo je u brak pre navršene petnaeste godine života. Visoka stopa siromaštva u ovim zajednicama doprinela je ovoj stopi.

Seksualna eksploatacija dece: Zakon zabranjuje posedovanje, proizvodnju i distribuciju dečje pornografije. Za lica koja proizvode, koriste ili uključuju dete u pravljenje ili proizvodnju pornografije zaprećena je kazna zatvora u trajanju od jedne do pet godine. Distribucija, promovisanje, prenos, nuđenje ili pokazivanje dečje pornografije se kažnjava kaznom zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina. Posedovanje ili nabavljanje dečje pornografije se kažnjava novčanom kaznom ili kaznom zatvora u trajanju do tri godine.

Minimalna starosna dob za saglasnost na seksualni čin je 16 godina. Silovanje maloletnog lica je krivično delo za koje je zaprećena kazna zatvora u trajanju od pet do 20 godina. Terre des Homme na Kosovu izvestila je da su nacionalni mehanizmi za identifikaciju i upućivanje dece koja su izložena seksualnom iskorišćavanju neefikasni. Organizacija je primetila da deca koja se prevoze iz Albanije da rade na ulici nisu bila adekvatno identifikovana kao potencijalne žrtve trgovine ljudima ili deca izložena riziku od trgovine. Opština Priština osnovala je posebnu radnu grupu namenjenu rešavanju ovih pitanja i pružanju zaštite i potrebnih usluga deci koja radi na ulici.

Međunarodne otmice dece: Zemlja nije strana potpisnica Haške konvencije iz 1980. godine o građanskim aspektima međunarodne otmice dece.

Videti *Godišnji izveštaj o međunarodnoj otmici dece od strane roditelja* Stejt departmenta na <https://travel.state.gov/content/travel/en/International-Parental-Child-Abduction/providers/legal-reports-and-data/reported-cases.html>.

Antisemitizam

Prema navodima predstavnika Jevrejske zajednice na Kosovu u zemlji živi oko 50 Jevreja. Nije bilo prijava o delima antisemitizma.

Trgovina ljudima

Videti Izveštaj Stejt departmenta pod nazivom *Trgovina ljudima*, na <https://www.state.gov/trafficking-in-persons-report/>.

Osobe sa invaliditetom

Ustav i zakon zabranjuju diskriminaciju prema licima sa fizičkim, čulnim, intelektualnim i mentalnim invaliditetom i garantuje jednak pristup obrazovanju, zapošljavanju i ostalim državnim službama i uslugama. Vlada nije efikasno sprovedila ove odredbe, a osobe sa invaliditetom su se suočavale sa diskriminacijom i nisu bile u mogućnosti da pristupe obrazovanju, zdravstvenim uslugama, javnim zgradama i prevozu na ravnopravnoj osnovi sa ostalima.

Mogućnosti obrazovanja za decu sa invaliditetom bile su ograničene. UNICEF je preko svog implementacionog partnera Handikosa, ocenio stanje u 30 opština i utvrdio da zgrade osnovnih i nižih srednjih škola imaju brojne arhitektonske barijere koje sprečavaju uključivanje i upis dece sa fizičkim invaliditetom u redovno obrazovanje. Na primer, 56 procenata škola nije obezbedilo rampu za invalidska kolica, a 74 procenata nije imalo pristupačne toalete.

Prema Handikosu, oko 38.000 dece sa invaliditetom nije pohađalo školu. Prema navodima Handikosa, pristup zdravstvenim i rehabilitacionim uslugama, uključujući socijalnu pomoć i razna pomagala za osobe sa invaliditetom i dalje je nedovoljan.

Fizički prilaz javnim institucijama je i dalje predstavljao problem čak i nakon primene podzakonskih akata o pristupu zgradama i administrativnoj podršci. Handikos je izvestio da su opštinske odredbe o pristupu vladinim zgradama ostali na jednocifrenom broju. Sama

zgrada Skupštine nije bila pristupačna, a jednog poslanika u invalidskim kolicima kolege su morale da nose u skupštinsku salu. Slično tome, u opštini Suva Reka, osobe u invalidskim kolicima imale su pristup samo prizemlju opštinske zgrade, ali ne i spratovima u kojima su smeštene kancelarije predsednika opštine i kancelarije uprave.

Iako zakon zahteva jednak pristup prevozu za osobe sa invaliditetom, Institucija ombudsmana je 2020. godine objavila izveštaj u kojem kritikuje nejednak pristup međugradskom prevozu za slepe osobe, uprkos zakonskim zahtevima. Izveštaj je utvrdio da su mere za pristup javnom prevozu po pitanju rezervisanih mesta, cene i sprovođenja nedovoljne.

Vlada je u junu osnovala Savet za osobe sa invaliditetom kao vladino savetodavno telo sa predstavnicima relevantnih ministarstava i nevladinih organizacija radi unapređenja ostvarivanja prava osoba sa invaliditetom. Savet je održao prvi sastanak u junu, a njegov plan rada obuhvata sprovođenje *Nacionalne strategije 2013-2023*.

Nasilje, kriminalizacija i druge povrede prava zasnovane na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu

Ustav i zakon zabranjuju diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta u „javnoj i privatnoj sferi društvenog života, uključujući politički i javni život, zapošljavanje, obrazovanje, zdravstvo, ekonomiju, socijalna davanja, sport, kulturu i druge oblasti“. Kada se motiv zločina bazira na rodu, seksualnoj orijentaciji ili opaženoj povezanosti žrtve sa licima koja su meta takve netrpeljivosti, zakon smatra takav motiv kao otežavajuću okolnost.

Prema rečima nevladinih organizacija za ljudska prava, zajednica lezbijki, gejeva, biseksualnih, transrodnih, kvir i interpolnih osoba (LGBTQI+) suočila se sa otvorenom diskriminacijom u zapošljavanju, stambenim pitanjima, utvrđivanjem apatridije i u pristupu obrazovanju ili zdravstvenoj zaštiti.

NVO „Centar za ravnopravnost i slobodu“ izvestio je da je društveni pritisak ubedio većinu LGBTQI+ osoba da sakriju svoju seksualnu orijentaciju ili rodni identitet. Centar je takođe primetio povećane homofobične javne reakcije na društvenim medijima od uvođenja mera širom zemlje protiv širenja pandemije kovida 19.

Tokom godine, Policiji Kosova su prijavljena tri slučaja nasilja usmerenog na pripadnike LGBTQI+ zajednice koji su naknadno prosleđeni Tužilaštvu. Dva su evidentirana kao izazivanje mržnje, razdora i netrpeljivosti po verskoj, rasnoj ili etničkoj osnovi, a jedan kao podsticanje pretnje. U maju je neidentifikovana osoba ugrozila život LGBTQI+ aktiviste Ljenda Mustafe na glavnom trgu u Prištini. Mustafa je prijavio da ga je nepoznata osoba pljunula i uzvikivala pretnje da će ga ubiti. Iako je policija pokrenula istragu, do decembra nije podignuta optužnica.

Policija je bila inkluzivna i prihvatila je LGBTQI + i druge manjinske zajednice u svojim javnim porukama, a visoki policijski zvaničnici učestvovali su u godišnjoj paradi ponosa. Opština Priština je 2020. godine uspostavila svratište i tokom godine dodelila sredstva za izgradnju prve sigurne kuće za LGBTQI+ osobe izložene riziku.

Apelacioni sud je 2019. godine potvrdio presudu osnovnog suda kojom se dozvoljava promena polnog obeležja na ličnim dokumentima sa ženskog na muški za državljanina koji živi u inostranstvu. Ukupno je dvoje građana promenilo lična dokumenta nakon dugotrajnih sudskih postupaka, dok zahtevi četvoro građana za promenu ličnih dokumenata još uvek nisu rešeni. Vlada zahteva od transrodnih osoba da se podvrgnu obaveznoj sterilizaciji pre nego što promene svoje polno obeležje.

Deo 7. Prava radnika

a. Sloboda udruživanje i pravo na kolektivno pregovaranje

Zakon propisuje pravo radnicima da osnuju i da se pridruže nezavisnim sindikatima, kolektivno pregovaraju i stupe u štrajk odnosno obustave rad. Zakon zabranjuje diskriminaciju zbog sindikalne pripadnosti i povredu bilo kojih prava radnika zbog njihovih sindikalnih aktivnosti. Zakon propisuje povratak radnika otpuštenih zbog sindikalnih aktivnosti, uključujući u neophodnim službama. Zakon se ravnopravno primenjuje na sve osobe koje rade u javnom i privatnom sektoru uključujući evidentirane migrante i kućnu poslugu.

Vlada nije efikasno sprovodila zakone o radu, koji uključuju propise i administrativna uputstva koja uređuju radne odnose, uključujući prava na slobodu udruživanja i kolektivno pregovaranje. Prema navodima Udruženja nezavisnih sindikata Kosova (UNSK), resursi, inspekcije i korektivne radnje su bile neodgovarajuće. Kazne za kršenje nisu bile srazmerne onima za zakone koji se odnose na građanska prava. Upravni i sudski postupci su bili zaobilazni i predmet dugih odlaganja ili uloženi žalbi.

Poslodavci nisu uvek poštovali prava radničkih organizacija da se dogovaraju kolektivno posebno u privatnom sektoru. UNSK je prijavio da su mnogi poslodavci u privatnom sektoru u suštini ignorisali zakonske propise o radu.

UNSK je takođe istakao da su se nastavile poteškoće u formiranju nezavisnih sindikata zbog mešanja poslodavaca u udruženja radnika i unije posebno u sektorima bankarstva, građevinarstva i hotelijerstva. Predstavnici iz ovih sektora su anonimno rekli UNSK da su neki poslodavci koristili zastrašivanja da bi sprečili formiranje unija. Inspektorat rada je naveo da nije dobio zvanične žalbe o diskriminaciji zaposlenih koji su pokušali da se učlane u sindikate. Međutim, Inspektorat rada nije bio u potpunosti funkcionalan zbog nedostatka budžeta i nedovoljnog broja osoblja. Osim toga, poslodavci nisu uvek poštovali prava radničkih organizacija i unija da se dogovaraju kolektivno ili da se umreže sa unijama van svoje organizacije, posebno u privatnom sektoru.

b. Zabrana prisilnog i prinudnog rada

Zakon zabranjuje sve oblike dečjeg rada. Vlada nije na efikasan način sprovela zakon i zabranu prisilnog rada, uključujući prisilni dečji rad koji se javio (Videti Deo 7. c). Vladini resursi, uključujući pravne lekove, nisu bili dovoljni da se osigura poštovanje, da se identifikuju i zaštite žrtve i da se istraže tvrdnje prinudnog ili prisilnog rada. Inspekcija rada izvestila je da je sprovodila samo ograničene istrage za dela prisilnog rada. Retko su se primenjivale kazne, iako srazmerne onima za druga teška krivična dela.

Takođe videti Izveštaj Stejt departmenta pod nazivom *Trgovina ljudima* na <https://www.state.gov/trafficking-in-persons-report/>.

c. Zabrana dečjeg rada i minimalna starosna dob za zasnivanje radnog odnosa

Zakon zabranjuje sve najgore oblike dečjeg rada. Minimalna starosna dob za zaposlenje je 15 godina, pod uslovom da zaposlenje nije štetno i da ne ide na štetu pohađanja škole. Minimalna starosna zaštita se ne odnosi na neformalni sektor. Ukoliko postoji verovatnoća da posao može da ugrozi zdravlje, bezbednost ili moral mlade osobe, zakonska minimalna starosna dob je 18 godina.

Zakon o zaštiti deteta iz 2020. godine uvodi ključne standarde za zaštitu deteta objedinjujući sva ostala pravna i podzakonska dokumenta o toj temi. Predviđa dodatne kazne za formalne i neformalne poslodavce koji upošljavaju decu koje su srazmerne onima

za slična krivična dela. Zakon ne rešava u potpunosti problem dečjeg rada, jer zakon ne može da omogući zaštitu dece koja radi u neformalnoj ekonomiji.

Vlada nije efikasno sprovela zakon. Kazne su se retko primenjivale. Inspektori su odmah obavestili poslodavce kada su maloletnici eksploatisani ili su otkriveni da rade u opasnim uslovima rada. Dečji rad se uglavnom javljao u neformalnom sektoru. Nevladina organizacija Terre Des Hommes je od maja prijavila 115 slučajeva maloletnika koji rade u opasnim uslovima.

Koalicija NVO za zaštitu dece je prijavila da su se deca koja rade u poljoprivrednom sektoru susrela sa opasnostima povezanim sa korišćenjem poljoprivrednih mašina. Koalicija je izvestila da je dečji rad u poljoprivrednim aktivnostima uporno bio tradicionalna aktivnost. Vladini centri za socijalni rad izvestili su da deca koja su bila uključena u poljoprivredne aktivnosti su primarno bila u neformalnom sektoru i da nisu bila sprečena da pohađaju školu.

Deca u gradovima su često radila na različitim poslovima u nezvaničnim gradnjama i na ulici uključujući prodaju novina, cigareta ili telefonskih dopuna na ulicama. Neka deca, posebno ona iz porodica etničkih manjina ili porodica koje primaju socijalnu pomoć bila su izložena prinudnom prosjačenju ili uključena u fizički rad kao što je transport robe ili skupljanje otpada na gomilama smeća zbog prodaje.

Videti Izveštaj Ministarstva rada pod nazivom *Nalazi o najgorim oblicima dečjeg rada* na <https://www.dol.gov/agencies/ilab/resources/reports/child-labor/findings>.

d. Diskriminacija u pogledu zapošljavanja i zanimanja

Zakon zabranjuje diskriminaciju u pogledu zaposlenja na osnovu rase, religije, nacionalnog porekla, pola, etničke pripadnosti, invaliditeta, starosne dobi, seksualnog opredeljenja, rodnog identiteta, HIV ili AIDS stanja ili političke pripadnosti. Vlada nije na efikasan način sprovela zakona, a kazne nisu bile srazmerne sa onima za slična krivična dela. Diskriminacija u zapošljavanju i zanimanju u pogledu pola, rodnog identiteta, invaliditeta, veroispovesti, političke pripadnosti i manjinskog statusa se javljala u svim sektorima (Videti Deo 6). Tokom godine UNSK je primio prijave od sindikata radnika i pojedinaca koji su takođe tvrdili diskriminaciju na osnovu članstva u sindikatu, starosne dobi i porodičnog stanja. UNSK i zvaničnici sindikata su приметili da je zapošljavanje, posebno u javnom sektoru često zavisilo od političkog statusa ili političke pripadnosti. Zvaničnici unije sindikata su prijavili ostala maltretiranja, uključujući seksualno uznemiravanje na

osnovu političke pripadnosti. UNSK je takođe prijavio slučajeve poslodavaca koji diskriminišu ženske kandidate tokom razgovora za posao i nezakonito otpuštaju žene zbog toga što su u drugom stanju ili što traže porodijsko odsustvo. Institucija ombudsmana je prijavila slučajeve diskriminacije samohranih majki, posebno u pogledu njihovog prava na porodijsko odsustvo i preporučila Inspektoratu rada da prati takve pojave. Organizacije za prava žena su prijavile da se seksualno uznemiravanje i zlostavljanje javljalo na radnom mestu, ali da se nije prijavljivalo zbog straha od otpuštanja ili odmazde.

e. Prihvatljivi uslovi rada

Zakoni o zaradi i satima rada: Minimalna zarada koju je odredila Vlada je bila viša od zvanične granice siromaštva.

Zakon propisuje da standardna radna sedmica ima 40 sati, zahteva periode odmaranja, ograničava broj redovnih radnih sati na 12 sati dnevno, ograničava prekovremeni rad na 8 sati sedmično i 40 sati mesečno, zahteva isplatu premije za prekovremeni rad i zabranjuje prekomerni obavezni prekovremeni rad. Zakon propisuje 20 dana plaćenog odmora godišnje za zaposlene i 12 meseci delimično plaćenog porodijskog odsustvovanja.

Inspektori Ministarstva rada su bili odgovorni za primenu svih standarda u oblasti rada uključujući one koji se odnose na zarade i sate rada. Vlada nije efektivno sprovedila zakon, a kazne nisu bile srazmerne sa onima za slične povrede. Broj inspektora je bio nedovoljan da odvrati povrede kako u formalnom tako i u neformalnom sektoru, a sprovođenje je dodatno otežano pandemijom kovida 19. Inspektori imaju ovlašćenje da vrše nenajavljene inspekcije i sankcionišu, međutim inspektorat nije bio u potpunosti funkcionalan zbog nedostatka budžeta i nedovoljnog broja osoblja.

Prema navodima UNSK, poslodavci se nisu pridržavali zvaničnih standarda uslova rada koji pružaju jednake standarde zaštite za radnike u privatnom i javnom sektoru. UNSK je naveo da vlada nije vršila nadzor i sprovođenje posebno u pogledu standardne radne sedmice i obaveznog plaćenog i neplaćenog prekovremenog rada. Mnogi pojedinci radili su duže radne sate u privatnom sektoru kao „poslovni odnos po slobodnoj volji“, bez ugovora o radu, redovne plate ili penzionog doprinosa. UNSK je prijavio da su poslodavci otpuštali radnike bez razloga što je u suprotnosti sa zakonom i da nisu poštovali praznike radnika.

Bezbednost i zdravlje na radu: Zakon propisuje zdravstvene i bezbednosne standarde i uređuje sve delatnosti u zemlji. Odgovornost za identifikovanje nebezbednih radnih mesta leži na pojedinačnim poslodavcima, dok usluge koje bi obezbedile bezbedne uslove rada

su na stručnjacima za bezbednost i zdravlje na radu, a ne na radnicima.

Isti inspektori odgovorni za zakone o platama i satima takođe su imali nadležnost nad zakonima o bezbednosti i zdravlju na radu. Vlada nije efikasno sprovedila zakone o bezbednosti i zdravlju na radu, a kazne za kršenje nisu bile srazmerne onima sličnih zakona.

Zakon ne propisuje da radnici mogu da napuste radno mesto usled opasne situacije na radnom mestu bez opasnosti po svoje zaposlenje. Prema navodima Ministarstva rada, neformalni dogovori na relaciji poslodavac - zaposleni mogu da reše pitanje kada i pod kojim okolnostima zaposleni može da napusti radno mesto zbog opasne situacije na radnom mestu, ali vlada nije pratila ove dogovore. Tokom godine bilo je devet smrtnih slučajeva radnika zbog neadekvatnih ili nebezbednih uslova rada. Prema rečima stručnjaka, kršenje standarda u pogledu zarade, prekovremenog rada, zdravlja i bezbednosti na radu je bilo zajedničko i za muškarce i za žene, kao i za strane radnike migrante, posebno za one koji su se susreli sa opasnim ili eksploatacionim radnim uslovima kao što građevinarstvo i poljoprivreda.

Neformalni sektor: Ne postoje pouzdani zvanični statistički podaci o neformalnoj ekonomiji, ali u izveštaju iz oktobra 2020. koji je naručila EU procenjeno je neformalno i crno tržište na 32 procenta BDP-a. Radnici u neformalnom sektoru nisu bili obuhvaćeni svim zakonima o zaradama, satima rada i bezbednosti i zdravlja na radu. Udruženje sindikata radnika je navelo nepostojanje pravosudnog izvršenja, posebno u neformalnom sektoru, navodeći ograničenje resursa i kapaciteta unutar Inspektorata rada.